

Faculteit Letteren en Wijsbegeerte

Mångkultur och kulturskillnader i Bakhtiaris romaner

Sofie Huvaere
Universiteit Gent
Master Taal- en letterkunde: Engels – Scandinavistiek
Onderzoekstaak Zweedse Letterkunde
Academiejaar 2010 – 2011
Handledare: Prof. Dr. Wolfgang Behschnitt

Förord

Jag vill gärna tacka alla som har hjälpt mig att skriva denna uppsats, inte minst min handledare professor Wolfgang Behschnitt som har kommit med värdefulla synpunkter till mina egna bidrag. Jag vill också tacka docenten Freek Adriaens för att språkgranska min text. Ett särskilt tack vill jag rikta till mina föräldrar som har alltid trott på mig. Jag vill också passa på att tacka Tom Van Steendam, Matti Vaahersalo, Kimberly De Roo, Elien Mouton och Jorien Vermeir för all stöd och uppmuntran. Sist men inte minst vill jag rikta ett varmt tack till Jana Dedobbelaere som har peppat mig varje dag att fortsätta.

”Identitet och etnicitet”, sa en konferencier som sedan så något om mångfald, sedan något om mångkultur, sedan något om det nya Sverige, sedan något om kaffepaus, sedan något om integration, sedan något om kultur, sedan något om kategoriseringar, sedan något om fördomar och slutligen något om en gemensam middag på en hyrd restaurang i Västra Hamnen. Spelet kunde därmed börja.

Kan du säga schibbolet? s.225

Innehållsförteckning

<i>Inledning</i>	5
<i>Invandrarlitteratur och kulturbegreppet</i>	7
<i>Litteraturanalys av 'Kalla det vad fan du vill'</i>	12
Bokens uppbyggnad.....	12
Kulturbegreppet i 'Kalla det vad fan du vill'.....	13
Persongalleriet.....	14
Familjen Irandoust.....	15
<i>Amir och Panthea</i>	15
<i>Shervin</i>	17
<i>Bahar</i>	19
Familjen Sundén.....	22
<i>Markus</i>	22
<i>Bengt och Pernilla</i>	23
<i>Bertil</i>	25
'Kalla det vad fan du vill' och den föreställda mångkulturen.....	26
<i>Litteraturanalys av 'Kan du säga schibbolet?'</i>	32
Bokens uppbyggnad.....	32
Familjen Abbasi.....	32
<i>Mehrdad</i>	33
<i>Mehrdad och integrationsdebatten</i>	36
<i>Noushin</i>	38
<i>Parisas och Barans Tehranresa</i>	38
'Kan du säga schibbolet?' och den föreställda mångkulturen.....	43
<i>Slutsats</i>	46
<i>Litteraturförteckning</i>	48

Inledning

Denna masteruppsats är en fortsättning av min bacheloruppsats som jag skrev under akademiåret 2009/10 i vilken jag tog mina första steg i det som kallas det mångkulturella Sverige. Syftet med bacheloruppsatsen var att undersöka hur etnicitet och mångfald skildras av 'invandrarförfattare' i den så kallade 'invandrarlitteraturen'. Min guide i det mångkulturella äventyret var Magnus Nilsson vems bok *Den föreställda mångkulturen: Klass och etnicitet i svensk samtidsprosa* kom ut förra året. Nilsson ser 'invandrarlitteraturen' som "en produkt av föreställningen om Sverige som ett mångkulturellt samhälle, en litterär praktik som bidrar till framväxten av denna föreställning och en arena för kritik av densamma."¹ På samma sätt som han har analyserat debutromanen *Kalla det vad fan du vill* av den iranska författaren Marjaneh Bakhtiari har jag i min bacheloruppsats försökt att göra detsamma för hennes andra roman *Kan du säga schibbolet?* Jag har alltså undersökt vilken bild denna roman ger av det mångkulturella samhället i Sverige och hur romanen förhåller sig till läsarens förväntningar av 'invandrarlitteratur'.

Syftet med masteruppsatsen är att undersöka båda Bakhtiaris romaner men denna gång ligger ett extra fokus på romankaraktärerna och deras sätt att se på saker. Både *Kalla det vad fan du vill* och *Kan du säga schibbolet?* har en iransk familj som har flyttat till Sverige i centrum, nämligen familjen Irandoust respektive familjen Abbasi. Huvudsaken i Bakhtiaris första roman är kritiken mot föreställningen om 'kulturell identitet' (och även 'dubbel kulturell identitet') och denna kritik utvidgas i den andra boken och lyftas på en mer teoretisk nivå, nämligen i integrationsdebatten. Det vill säga att de karaktärer i *Kalla det vad fan du vill* är upptagna av tanken på kulturella identiteter medan de karaktärer i *Kan du säga schibbolet?* sysselsätter sig snarare med integrationsfrågor. Jag ska alltså undersöka de olika karaktärernas åsikter om kulturell identitet i *Kalla det vad fan du vill* och de olika karaktärernas åsikter om tillhörighet till det svenska samhället i *Kan du säga schibbolet?* Böckerna handlar om människorna som berörs av frågor om integration, assimilering, rasism osv. Jag vill undersöka hur de olika individerna i Bakhtiaris romaner förhåller sig till de här frågorna och hur de möter varandra och den andra kulturen.

¹ Magnus Nilsson, *Den föreställda mångkulturen: Klass och etnicitet i svensk samtidsprosa*, Hedemora 2010, s.12.

Men först måste jag alltså undersöka vad som menas med 'den andra kulturen' och jag gör det i ett inledande kapitel som ger en beskrivning av kulturbegreppet och invandrarlitteratur. Sedan följer mina litteraturanalyser av *Kalla det vad fan du vill* och *Kan du säga schibbolet?* Varje litteraturanalys avslutas med en sammanfattning av de viktigaste sakerna som tyder på att romanen förhåller sig kritisk till den föreställda mångkulturen. I slutsatsen upprepar jag mina iakttagelser.

Invandrarlitteratur och kulturbegreppet

I detta kapitel presenteras den teoretiska referensramen som ligger till grund för litteraturanalysen av Bakhtiaris romaner.

En allt större del av Sveriges befolkning består idag av människor med en annan kulturell bakgrund. Landet betraktas följaktligen som ”mångkulturellt” och detta återspeglas i ett ökat intresse för etnicitet och kultur i det politiska livet och i dagens mediareportering. Sveriges nationella självbild som ett mångkulturellt samhälle går dessutom hand i hand med ett stort intresse för den så kallade ”invandrarlitteraturen”; litteratur skriven av författare med en icke-svensk bakgrund. Ursprunget av denna typ av litteratur brukar räknas från senare hälften av 1990-talet och de första åren av 2000-talet.²

Magnus Nilsson hävdar dock i sin bok *Den föreställda mångkulturen: Klass och etnicitet i svensk samtidsprosa* som kom ut förra året, att det är - som titeln anger - bara en föreställning att Sverige är ett mångkulturellt samhälle. Han påstår att om Sverige är mångkulturellt nu måste det ha varit monokulturellt förut och det har, enligt honom, aldrig funnits något som ett kulturellt homogent samhälle.³ Enligt Nilsson är den enklast möjliga definitionen av ett mångkulturellt samhälle den som han har hittat i Hans Ingvar Roths *Mångfaldens gränser*, nämligen ”ett samhälle som innehåller inte bara en kultur utan flera.”⁴ Om vi följer Nilssons resonemang om det monokulturella samhället som en vanföreställning måste denna definition alltså nyanseras. Det har ”aldrig funnits några samhällen utan etniska, regionala, språkliga, religiösa etc. skillnader”⁵ eller som Seyla Benhabib säger: ”det finns aldrig en enda kultur”.⁶ Dessutom måste vi iakttaga att det måste vara just fenomenet kultur som är av stor betydelse för ett samhälles karaktär. Nilsson hävdar med rätta att det är inte meningsfullt att betrakta ett samhälle som *mångkulturellt* ”om exempelvis ideologiska eller ekonomiska motsättningar anses vara viktigare än *kulturella* skillnader”.⁷

² Nilsson, s. 9.

³ Nilsson, s. 19.

⁴ Nilsson, s. 18. Original: Hans Ingvar Roth, *Mångfaldens gränser*, Stockholm 1996, s. 12.

⁵ Nilsson, s. 19.

⁶ Seyla Benhabib, *Jamlikhet och mångfald*, övers. Sven-Erik Torhell, Göteborg 2004, s. 88.

⁷ Nilsson, s. 19.

Fenomenet kultur har alltså ”kommit att tillmätas en allt större betydelse”⁸ framför allt när det gäller beskrivningen av dagens samhälle. Uppmärksamheten riktas också på kultur genom att efterkrigstidens invandring pekats ut som den utlösande faktorn för Sveriges övergång från ett kulturellt homogent samhälle till ett mångkulturellt samhälle. Att just invandring ses som orsaken till att Sverige har blivit mångkulturellt leder enligt Nilsson till att ”kultur - och särskilt etnicitet - kan ges status av ’nyckelkod’ för förståelsen av Sveriges samhälle.”⁹ Invandrare har en annan etnisk bakgrund och de ses som ”utmanare av kulturen i den nation till vilken de invandrar”.¹⁰ När det gäller invandrare är ”kultur” alltså ett viktigt begrepp. Som Oscar Pripp uppmärksammar i sin artikel *Kulturbegreppets användningar och sociala betydelser* ”beskrivs, problematiseras och förklaras relationer mellan invandrare och svenskar regelbundet i termer av kultur.”¹¹

Kulturbegreppet är alltså högaktuellt i dessa tider då vi möter allt fler människor med olika etniska bakgrunder. Detta har också påpekats av Ingvar Svanberg och Harald Runblom i *Det mångkulturella Sverige: en handbok om etniska grupper och minoriteter*:

Vår medvetenhet om den kulturella mångfalden borde öka i takt med att våra kontakter med olika folk och världsdelar intensifieras. Vi möter allt fler invandrare här hemma och bekantar oss med allt mer främmande miljöer på fjärran kontinenter. Vad som menas med kultur och kulturell identitet – för oss och för andra – är därför både viktigt och angeläget.¹²

Som jag har sagt ovan finns det ett stort intresse för den så kallade ”invandrarlitteraturen” i den litterära offentligheten i Sverige. Uppfattningen att kulturell mångfald är det viktigaste sättet att exponera ett samhälles karaktär är inte bara ”fundamental för framväxten av den föreställda mångkulturen” utan utgör också ”bakgrunden till det starka fokus på kulturella identiteter som präglar diskussionen om den svenska samtidslitteraturen”.¹³ Enligt Nilsson har invandrarlitteraturen visat sig vara ”en central arena för formulerandet av Sveriges självbild som ett mångkulturellt samhälle”. Som Beschnitt och Mohnike säger i artikeln ”Interkulturelle Authentizität? Überlegungen zur ’anderen’ Ästhetik der schwedischen ’invandrarlitteratur’” förväntade man sig av invandrarlitteratur ”att den skulle uttrycka den nya mångkulturella samtiden”. ’Invandrarlitteraturen’ är alltså ”en produkt av föreställningen

⁸ Nilsson, s. 19.

⁹ Nilsson, s. 18. Begreppet ”nyckelkod” har Nilsson hämtat från Fredric Jameson, *Det politiska omedvetna*, övers. Sara Danius m.fl, Stockholm och Stehag 1994, s. 92.

¹⁰ Nilsson, s. 23.

¹¹ Oscar Pripp, *Kulturbegreppets användningar och sociala betydelser*, paper från ACSIS nationella forskarkonferens för kulturstudier, Norrköping 13-15 juni 2005. Konferensrapport publicerad elektroniskt på www.ep.liu.se/ecp/015/.

¹² Ingvar Svanberg och Harald Runblom, *Det mångkulturella Sverige: en handbok om etniska grupper och minoriteter* Stockholm Gidlund 1990, s. 234.

¹³ Nilsson, s. 21.

om Sverige som ett mångkulturellt samhälle och en litterär praktik som bidrar till framväxten av denna föreställning.”¹⁴

Invandrarlitteratur är dessutom också en hjälpmedel för att kritisera föreställningen om det mångkulturella Sverige. Detta framhålls av Behschnitt i ”The voice of the ’real migrant’”: ”The literary texts know exactly what they talk about and who they are talking to. They all engage in a play with their readers’ expectations and the confinements of discourse”. Marjaneh Bakhtiari går, genom sina böcker, i dialog med den föreställda mångkulturen och riktar sin kritik mot ”idén att människor på ett autentiskt sätt kan eller bör betraktas som representanter för etniska kulturer”.¹⁵ Enligt Astrid Trotzig är denna människosyn en konsekvens av ”det etniska filtret”. Trotzig är själv en svensk författare med sydkoreansk bakgrund och ingår alltså också i det litterära fältet med ”det så kallade mångkulturella samhället som tema”.¹⁶ Hon hävdar att etnicitet har blivit ett ”filter” genom vilket invandrade författare och deras verk betraktas: ”Som svensk författare med utländsk bakgrund får man [...] definitivt vänja sig vid att detta utländska ursprung blir en faktor i bemötandet av den litteratur man skriver”.¹⁷ Det vill säga att etnicitet har blivit ett slags ”kulturellt kapital” som den etniskt avvikande författaren kan omsätta på det litterära fältet, på samma sätt som ”proletärförfattarna en gång blev intressanta i sin egenskap av rapportörer från förändringens landskap.”¹⁸

Liksom kvinnolitteratur och arbetarlitteratur är invandrarlitteratur sammankopplad med en särskild grupp i samhället och betraktas oftast som en marginell litteratur med låg status. Det är alltså inte underligt att kvinnoförfattare, proletärförfattare och invandrarförfattare motsätter sig kategoriseringen. Det är bara den litteratur utan några prefix som betraktas som den riktiga litteraturen. Alla invandrarförfattare som nämns i detta kapitel har alltså redan motsatt sig att kategoriseras som just ”invandrarförfattare”. Alejandro Leiva Wenger, vems novellsamling *Till vår ära* ses som ett slags startpunkt i denna våg av invandrarlitteratur, säger till exempel i en intervju med *Svenska Dagbladet* att begreppen invandrarlitteratur och invandrarförfattare är ”litteraturanalytiskt värdelösa och dessutom rasistiska”.¹⁹ Enligt honom har han inget

¹⁴ Nilsson, s. 12.

¹⁵ Nilsson, s. 113.

¹⁶ Nilsson, s. 15.

¹⁷ Astrid Trotzig, ”Makten över prefixen”, *Orientalism på svenska*, Stockholm 2005, s. 106.

¹⁸ Nina Björk, bokrecension av Magnus Nilsson: ”Den föreställda mång-kulturen. Klass och etnicitet i svensk -samtidsprosa” 2010-02-06

¹⁹ Eva Backstedt, ”Tre svenska män från förorten”, *Svenska Dagbladet*, 2003-11-23.

gemensamt med andra invandrarförfattare vad gäller litteratur. Det enda Leiva Wenger har gemensamt med till exempel Anyuru och Khemiri är att de alla har mörkt hår och han beklagar att det är uppenbarligen viktigare än deras respektive texter. Han har också tydligt opponerat sig mot faktumet att hans verk tillhör det litterära fältet med det mångkulturella samhället som tema:

[J]ag vill inte att folk ska se mig som bladen från förorten som skriver på ett sönderhackat språk och skildrar de nya svenskarna. Jag kunde lika gärna skriva om småländska bönder. Invandrardebatten intresserar mig inte.²⁰

Johannas Anyuru debuterade 2003 med lyriksamlingen *Det är bara gudarna som är nya* och räknas sedan dess som invandrarförfattare eftersom han har skildrat invandratäta stadsdelar i sina dikter. Liksom Leiva Wenger värjer Anyuru sig mot invandrarstämpeln. Det gör honom ”rätt sur” att han jämt och ständigt ses som ”förortspoet” fast han är uppvuxen i Växjö:²¹ ”Jag kommer ju inte från en förort, så det är ganska tröttsamt. Framförallt är det tröttsamt därför att ordet förort verkar vara betingat mer av etnicitet än av klass”.²² Anyuru hävdar att frågor om etnicitet och hudfärg är bara intressanta om dem kopplas till klass: ”Begreppet invandrarförfattare reducerar frågor som egentligen handlar om social bakgrund och klassprivilegier till att handla om en nästan biologisk skillnad mellan människors kulturer”.²³

Samma år som Anyuru gav ut sin första diktsamling *Det är bara gudarna som är nya*, debuterade Jonas Hassen Khemiri med *Ett öga rött*. Liksom Anyuru ses Khemiri som en genuin röst från förorten fast han är egentligen uppvuxen i Stockholms innerstad. Romanen lanserades dessutom av förlaget Norstedts som den första skriven på äkta rinkebysvenska även om Khemiri påstår att han har själv konstruerat språket som används i boken genom att hämta klichéer ur ungdomsspråk och förortslang. Recensenterna har också misstolkat romanen som en verklighetsskildring. Olle Castelius hävdar nämligen i sin text om *Ett öga rött* som publicerades i *Aftonbladet* att likheten mellan Khemiri och romanens huvudperson är ”slående”.²⁴ Allt detta leder till att Khemiri har ”oerhört svårt” för begreppen invandrarförfattare och invandrarlitteratur: ”först blev jag skitarg när jag hörde det” säger han i en intervju med *Svenska Dagbladet*.²⁵

²⁰ Anneli Jordahl, ”Från grubblande servitör till nybliven skarp författare”, *Expressen*, 2001-10-17.

²¹ Jenny Aschenbrenner, 2005. ”Andra boken. Pressande att bli hyllad. Johannes Anyuru mer medveten inför andra boken”, *Dagens Nyheter*, 2005-08-13.

²² Tobias Magnusson, ”Anyuru ger oss nyckeln till poesin”, *Göteborgsfria*, 2009-09-25.

²³ Daniel Mathisen, ”Sömlös ordsmed”, *Frihet*, 2010-11-15.

²⁴ Olle Castelius, ”Uttrycken talar om vilka vi är”, *Aftonbladet* 2003-07-06.

²⁵ Eva Backstedt, ”Tre svenska män från förorten”, *Svenska Dagbladet*, 2003-11-23.

En annan författare som också faller offer för recensenterna som drar slutsatsen att hon har skrivit om sig själv är Marjaneh Bakhtiari. Båda hennes romaner, *Kalla det vad van du vill* och *Kan du säga schibbolet?* har nämligen en iransk familj som bor i Malmö i centrum, precis som författaren själv. Bakhtiari ses som ”den kvinnliga motsvarigheten till ”rösten från förorten” som författarna Johannes Anyuru, Alejandro Leiva Wenger och Jonas Hassen Khemiri reducerats till”²⁶ och är kanske den mest häftiga motståndaren av att kategoriseras som invandrarförfattare. Bakhtiari ser sig inte som talesperson för någon gruppering i samhället som kan prata för sig själv och följaktligen har hon avvisat rollen som språkrör för invandrarkvinnor.

²⁶ Sabina Ögren, ”Effektullt om integration och identitet,” *Borås Tidning*, 2008-12-29.

Litteraturanalys av 'Kalla det vad fan du vill'

Bokens uppbyggnad

Kalla det vad fan du vill är episodiskt uppbyggd och består av många korta kapitel. Det finns alltså ingen egentlig handling utan alla scener och situationer hänger ändå samman genom familjen Irandoust. De är huvudpersonerna i berättelsen som allt knyts ihop kring och vi möter deras vänner och bekanta i en rad olika sidohistorier. Personen som står mest i rampljuset hos familjen Irandoust är dottern Bahar, hon är nämligen länken till familjen Sundén genom hennes förhållande med sonen i denna familj. *Kalla det vad fan du vill* kan i det avseendet också bli läst som ”en bildningshistoria om en ung människas [Bahar] sökande efter en identitet.”²⁷ Bakhtiari har dock inte komponerat sin berättelse som en bildningsroman utan snarare som ”ett slags kollage av korta scener i vilka läsaren får möta ett mycket stort antal karaktärer” och dessa scener är ”formulerade i dialog med den föreställda mångkulturen.”²⁸

Det finns många karaktärer, både invandrare och svenskar, och läsaren får följa dem i deras dagliga möten med varandra. Att vi får möta så många människor i *Kalla det vad fan du vill* leder till att alla försök till generaliseringar omöjliggörs. Bakhtiari vill nämligen påvisa att alla människor har rätten att betraktas som unika individer bortom alla fördomar och kulturella schabloner. Hon är kritisk mot en förhärskande föreställning om det mångkulturella samhället och ifrågasätter ”idén att människor på ett autentiskt sätt kan eller bör betraktas som representanter för etniska kulturer.”²⁹ Huvudsaken i Bakhtiaris *Kalla det vad fan du vill* är alltså kritiken mot föreställningen om “kulturell identitet” (och även “dubbel kulturell identitet”). Jag ska alltså försöka att blottlägga de olika personernas uppfattningar om kultur.

²⁷ Nilsson, s. 113.

²⁸ Nilsson, s. 113.

²⁹ Nilsson, s. 113.

Kulturbegreppet i 'Kalla det vad fan du vill'

Alltifrån början av *Kalla det vad fan du vill* är det fråga om vad kultur är. Berättaren illustrerar sin uppfattning om kultur på följande sätt:

Varför äter man sylt till köttbullar? Det sägs att man är vad man äter. Så vad är man när man äter kött, brunsås, potatis ... och sylt? Det kan ingen riktigt förklara. Man bara gör det för att man alltid gjort det. Man har *lärt* sig att det är gott. *Det* är kultur. (s. 23)

Detta citat visar dock en dubbelhet i berättarens syn på kulturbegreppet. Å ena sidan bekräftas en etablerad syn på kultur som något som är självklart och "inlärt" och som överförs från generation till generation. Å andra sidan ironiseras kulturbegreppet genom att säga att man inte kan förklara vad man är "när man äter kött, brunsås, potatis ... och sylt?" Det vill säga att man egentligen inte kan förtydliga vad som menas med 'kultur'.

Hur som helst, denna åsikt om kultur är annorlunda än musikläraren Carinas tolkning av begreppet i scenen som följer på berättarens redogörelse. Eftersom det finns en rikedom av "människor från så många olika länder och kulturer" (s. 25) på skolan, vill Carina organisera en kulturdag då eleverna ska ta med sig musik från "den egna kulturen" (s. 23). Hon försöker på detta sätt "komma åt elevernas etniska identiteter."³⁰ Att många av eleverna har invandrarbakgrund betyder för Carina att "de är etniskt annorlunda och därmed ingår i ett annat kulturellt sammanhang än hon."³¹ Det är tydligt att Carina förknippar kultur med ursprung och håller den för något medfött och oföränderligt:

Åaah, vad hon önskade att det var möjligt att dra fram deras varma och livliga kulturer! Om det bara hade funnits ett sätt att klämma det ur dom. Det var som om hon trodde att barnen gick runt med sina "kulturer" i blodet. Som om det var något medfött. Om hon bara kunde hitta ett lämpligt sätt att sticka dom. Ta ett stickprov här och ett stickprov där, *et voilà!* så har man fått sig en kulturell upplevelse. (s. 25)

Musikläraren Carina beskrivs som en kvinna som vill inget hellre än att berika sitt liv med exotiska kulturer. Först var det Malmöfestivalen som berikade Carinas liv och själ men hon får ingen "exotisk kick" av den längre. Nu letar hon efter "musik från olika delar av världen" (s. 24) med förhoppningen om att få en ny exotisk kick. Carina vill att eleverna ska ta med sig 'etnisk' musik eftersom "hon har ett begär efter de exotiska kvaliteter som hon är övertygad om att denna musik uttrycker."³² Men Carina är framför allt intresserad av denna musik eftersom den inte är känd bland hennes vänner och det gör att Carina känner sig "annorlunda":

³⁰ Nilsson, s. 129.

³¹ Nilsson, s. 129.

³² Nilsson, s. 130.

Hoppet om att få lyssna på traditionell afrikansk musik, eller folkslig samba som mest njöts av latinamerikanerna själva och som inte var känd bland hennes vänner, eller varför inte (om man ville vara extra annorlunda) pakistansk folkmusik, det hoppet pulveriserades nu av ännu en egoistisk klass. (s. 26)

Nilsson hävdar med rätta att Carina ”betraktar uppenbart sina elever genom ett etniskt filter.”³³ Problemet är att eleverna inte anser sig komma från andra kulturer och detta tyder på att de tycker att Carinas kulturbegrepp är ointressant och irrelevant. De förkastar kulturbegreppet överhuvudtaget eftersom de är ju van vid att umgås med människor med olika bakgrund och de lyssnar på musik som man inte kan knyta till någon kultur. Enligt eleverna är den främmande kulturen representerad i Malmöfestivalen och alla indiska och thairestauranger (s. 24) och inte i dem själva.

Redan i början av *Kalla det vad fan du vill* hittar vi tre olika uppfattningar om ’kultur’ och vi ska möta många andra uppfattningar igenom berättelsen. Vi ska se att uppfattningarna formuleras alltid i sådana sammanhang där ett slags möte mellan ’svenskar’ och ’invandrare’ äger rum. Jag ska undersöka dessa kulturmöten och kulturkrockar genom att beskriva de olika personernas uppfattningar av ’kultur’ och jag ska börja med familjen Irandoust.

Persongalleriet

Vi möter ett mycket stort antal karaktärer i *Kalla det vad fan du vill* men huvudpersonerna i berättelsen är utan minsta tvekan familjen Irandoust. Pappa Amir, mamma Panthea Rastegar, sonen Shervin och dottern Bahar är de karaktärerna i boken som allt knyts ihop kring. Andra viktiga personer är medlemmarna av familjen Sundén, nämligen pappa Bengt, mamma Pernilla, Bahars pojkvän Markus och hans farfar Bertil. Det finns också en rad bifigurer i boken, som mestadels är vänner och bekanta till familjen Irandoust. Jag ska bara undersöka de karaktärer *Kalla det vad fan du vill* handlar mest om eftersom de olika karaktärerna i berättelsen tenderar att bli ganska många och det är svårt att hålla reda på alla.

³³ Nilsson, s. 129.

Familjen Irandoust

Amir och Panthea

Amir Irandoust och Panthea Rastegar har flyttat från Iran till Sverige med sina två barn Bahar och Shervin. De har lämnat Iran för Sverige för barnens skull och nyckelfrågan är alltså: har de gjort rätt? Både Amir och Panthea har en positiv syn på Sverige och med höga förväntningar inleder de sitt nya liv i det nya landet. Eftersom de är båda högutbildade människor hade Amir och Panthea trott att jobsökandet skulle gå bra: ”Amir hade trott att dom mer eller mindre skulle fortsätta som förr. Han och hans hustru skulle skaffa jobb, dom var ju *akademiker* och *bra* människor.” (s. 110) Men de blir snart besvikna då deras iranska högskolebetyg inte är värda någonting enligt svenska myndigheter. Amir, som var bokförläggare och poet i det gamla hemlandet, får nu typiska invandrarjobb som pizzabagare, taxichaufför eller bakom kassan i en videobutik. Samma sak gäller hans hustru Panthea som var kärnfysiker vid det prestigefulla universitetet i Tehran och som nu jobbar som vikarie på olika dagis. Amir och Panthea kan alltså inte fortsätta sitt liv som förr: ”Dom får inte fortsätta. Dom får kompromissa, kompromissa lite till och sedan kompromissa ännu mer.” (s. 110) För Amir och Panthea har flytten till Sverige inte bara inneburit en klassresa nedåt, den innebär också att de stämplas som ”invandrare” och det kan man mer eller mindre jämföra med utanförskap. Men de hänger inte med huvudet; de anstränger sig var och en på sitt egen sätt.

Amir har en positiv inställning till den nya kulturen men är samtidigt också mycket stolt över sitt iranska ursprung. Denna stolthet yttrar sig i ett ifrågasättande av den västcentrerade skolundervisningen och västvärldens perspektiv på historieskrivning:

Amir förväntade sig att skolan skulle ge dottern och sonen möjlighet att kunna hämta nationalistisk stolthet från sin drygt tvåtusenåriga historia. [...] Han menade att det inte bara var hans hemland, utan hela civilisationens vagga. [...] Nog borde det vara ytterst viktigt att prata om ett så underbart och tidigt utvecklat ariskt land? (s. 148)

”Men mister Max, esnella do, Oropa den är inte hela världen. Barnen när dom vexer opp her, man kan seja dom ... fårsvinner. Javisst. Om man inte berettar får dom, dom kan inte vieta khelva faktisk. Shenna sig. Eller hor.?” (s. 149 – 150)

”Lissna på mej mister Max. Mina barnen, dom tittar på filmer. Dom tittar micke på esvarta mannikhör. Dom lissnar på hip hap som dom kallar mozik. Också esvarta. Men do viet också den är inte mozik. Mozik är också kultur. Vi har micke vacker traditional mozik ferom Iran. Den är våran koltor i många många år. Sen dom har Malcolm X fotogerafi på sina rum. Men vi är inte esvarta. Ferstår do mister Max? Cassius Clay var micke dokti boxare. Javisst. Men vi är *arier*, vi har våran egen Gholam Reza Takhti faktisk. Do viet persiska, den är indoiranska. Samma råtter som indooropeiska espråk. Javisst. Vi är *inte* esvarta!” (s. 151 – 152)

Amir försöker, på ett sorgligt sätt, ”få barnen att känna stolthet över uppdiktade tider” (s. 96) och oroar sig över deras utbildning eftersom han inte kan hitta ett enda kapitel, stycke, en enda mening eller antydning om Irans historia i Shervins historiebok. När han ställer läraren Max till svars för det svenska skolsystemet talar han för döva öron. Då bestämmer Amir sig för att föreläsa om det storslagna persiska förflutna för sina ointresserade kunder på pizzerian. Detta stora intresse för den persiska historien är ett uttryck av Amirs försök att ”bevara en persisk identitet i sitt nya hemland.”³⁴ Enligt Amir är han och hans familj representanter för den persiska kulturen och han vill berika sina barn med Irans stolta historia så att de inte ska ”avfalla från den rätta vägen”.³⁵ Amir är förtvivlad och vill inget hellre än att Shervin och Bahar säger att föräldrarna har fattat rätt beslut att komma till Sverige: ”Visste Shervin varför dom hade kommit hit? Tyckte Shervin att dom hade gjort rätt? Han ville så gärna höra sin son säga det. Några ord bara. *Ni gjorde rätt. Tack!*” (s. 248)

Medan Amir biter sig fast i den persiska kulturen gör Panthea tvärtom. Hon vill bli så svensk som möjligt och gör det genom att försöka få reda på vad som är typisk svensk. Panthea vill inte längre känna sig som en nykomling och gör upp ”listor på sådant som var svenskt, mest för att det inte var iranskt, och försök[er] göra dom sakerna till en del av sin vardag” (s. 96). Panthea har även memorerat hela svenska nationalsången utantill. Hon gör sitt yttersta för att förstå svenskarna och för att lära sig svenska och bombarderar alltså sina barn och kollegor med frågor om språket och svenskarnas seder och bruk:

Hur många gånger hade inte Panthea skrattat sitt allra naturligaste falska skratt när resten av personalrummet brustit ut i skratt till följd av en kommentar, samtidigt som hon memorerade den utlösande faktorn för att senare ställa sina barn till svars. (s. 112)

Det är klart att Panthea tar folkets vanor (språkbruket, hushållsvanor och högtidsdagar som midsommar, ...) som utgångspunkt för ’kultur’. Hon undrar till exempel varför svenskarna har julgran hemma när det är jul och hur man säger tack för att ”bekanta sig med den svenska kulturen” (s. 51). Men samtalen med kollegor tillfredsställer henne inte; Panthea är nämligen på jakt efter ”det välbevakade genuint svenska” (s. 38) och kollegorna talar bara om meningslösa och irrelevanta saker:

Panthea hade jobbat ett tag inom dagisbranschen nu. Men eftersom diskussionerna inte så sällan kretsade kring vilken kollega som helst som för tillfället inte var närvarande hade hon inte riktigt haft möjlighet att lära sig dom genuint svenska samtalsämnen ännu. [...] När dom väl fick lite tid för sig själva ville hon passa på och prata om annat. Om viktigare och intressantare saker. Hon ville utnyttja den möjlighet det innebar att vistas bland alla dessa inhemska människor och på ett mer effektivt sätt lära sig saker. (s. 50-51)

³⁴ Nilsson, s. 114.

³⁵ Nilsson, s. 114.

Panthea betraktar svenskar som ”representanter för en ’exotisk’ kultur”³⁶ och hon vill inget hellre än att tillhöra denna kultur. Hon tycker dock att de autentiska samtal mellan svenskar som hon lyssnar till är ”inte tillräckligt autentiska för att de ska fungera som nycklar till den etniskt svenska kultur hon är så nyfiken på.”³⁷ Det finns alltså en diskrepans mellan verkligheten och Pantheas föreställning. Enligt Panthea är det genuint svenska strängt bevakat och hon måste knyta nya svenska bekantskaper för att få tillgång till den riktiga svenska kulturen:

Panthea försökte utveckla något slags kontaktnät. Det var viktigt att umgås med dom människor i vilkas land hon var gäst, tänkte hon. Det var ju genom vanlig mänsklig kontakt man kunde lära sig om den intressanta och nya omgivningen. Inte ens den mest välmenande SFI-lärare kunde lära henne vad en kollega kunde på ett enda hembesök. Så Panthea tog alla chanser hon fick att bjuda hem handledare, lärare, föräldrar till barnens vänner, till och med vaktmästaren, och förväntade sig förgäves att bli bjuden tillbaka och få tillgång till vad det nu var dom besatt. Få tillgång till det välbevakade genuint svenska som dom värnade så otroligt omsorgsfullt om att det aldrig hamnade inom räckhåll för henne. (s. 38)

Eftersom Panthea inte kan lära sig något av samtalen med kollegor (den enda som lär henne något är ett av dagisbarnen som säger att hon uttalar ”heter” (”hieter”) på fel sätt (s. 52)) och eftersom det finns ingen som vill bjuda henne tillbaka bestämmer hon sig för att leta efter information om det märkliga Sverige någon annanstans. Panthea förvandlas till ”en antropolog med en ny okänd värld framför sig” och uppgiften är ”att lära sig den nya världen med alla dess regler, rutiner och traditioner” (s. 48). Först fördjupar hon sig i den svenska musiken:

Vilket slags musik folk lyssnar på säger ju en hel del om vilket slags människa dom är. Det hade hon hört nånstans. Åaah, vad Panthea älskade den svenska sommaren med alla dess traditioner och all musik. Det var så ... svenskt. Det var så trevligt. Och det var så december. Panthea tog en skål med uppvispad grädde och upptinade jordgubbar, satte på skivan och började frysa till *En riktigt bussig svärmor vill jag ha* och sedan *Jungfru, jungfru skär* och sedan *Vi äro musikanter* och sedan *Skära, skära havre* och sedan ... (s. 49)

Sedan går hon över till den svenska politiken och till slut söker hon böcker på biblioteket om svenska traditioner. Ironiskt nog hittar Panthea bara böcker som handlar om mångkultur och nysvenskar. Av detta framgår också att kultursynen i det svenska samhället är redan mycket påverkad av den föreställda mångkulturen och detta leder till att etniska kulturföreställningar uppmärksammas mer och mer i dagens Sverige.

Shervin

Det berättas inte så mycket om Bahars lillebror Shervin i *Kalla det vad fan du vill* men han har ändå en stor roll i skildringen av etnifiering. Tillsammans med sina vänner drar Shervin

³⁶ Nilsson, s. 115.

³⁷ Nilsson, s. 117.

runt på stan. De influeras av den amerikanska gangsterkulturen och ser upp till svarta artister. Det spelar ingen roll om de verkligen blev diskriminerade eller inte, de känner sig ”precis lika diskriminerade som svarta verkade vara i USA” (s. 121). Shervin är goda vänner med Soroush och Cezar eftersom de accepterar honom som han är:

Dom kände honom bäst. Och viktigast av allt: dom accepterade honom. Det var skönt. Inget tjat om att han kom från en *bra* familj. Att han skulle studera hårt för att få en bra framtid. Inga sjuka frågor om islam. Inga onödiga kommentarer från folk som trodde dom visste; ”Är det inte så att ...”, ”Jag har hört att ...”, ”... för så gör man väl hos er?” Nej, inget sådant. Inte ens: ”Känner du dig svensk?” Nej, bara skön och okritisk acceptans. Den bästa och ljuvligaste sorten. (s. 124)

Shervins största önskan är att bli ”accepterad som individ snarare än som representant för en etnisk kultur” och bara bland sina kompisar får han uppleva acceptans.³⁸ Liksom eleverna i Carinas klassen anser Shervin sig inte komma från en annan kultur och han önskar förgäves att andra människor också skulle se på honom på detta sätt. Shervin är alltså ett utmärkt exempel på ungdomarnas kritik på kulturbegreppet. Här handlar det inte om ett visst kulturbegrepp utan om dess relevans överhuvudtaget. Att Shervin knyter sig själv till en US-amerikansk gangsta-kultur kastar förstås en ironiskt skimmer över att han inte anser sig själv som representant för en annan kultur. Men han förkastar i alla fall de etniska kulturföreställningar som dominerar i mångkultur-debatten.

Shervins omgivning däremot tvingar honom att fundera över denna kulturella identitet:

Men så var det ju det här med hans hårfärg, snabba skäggväxt, religion, kultur och något som folk kallade etniskt ursprung. Sådant som andra inte kunde släppa. Det gick dom inte obemärkt förbi. Det hade bestämts att det etniska ursprunget skulle vara för Shervin vad ränderna var för zebran. (s. 125)

Han ångrar att hans omgivning kräver av honom att han ”skulle ha en identitet med rötter djupt förankrade i hans egen ’kultur’” bara för att det är något *etniskt* över honom (s. 125).

Shervin stämplas alltså till ’invandrare’ och samtidigt förväntades han spela en roll:

Rollen som den vilsne, den kluvne. Varken härifrån eller därifrån. Eller både och. Och varken eller. Det var viktigt för dom att han funderade över dessa saker och sin tillhörighet. Att han var den ende som dittills inte undrat vem han var, ja det skulle justeras. (s. 125)

Shervin är ett tydligt offer för det etniska filtret och han funkar nästan som ett språkrör för Bakhtiaris kritik av idén att ”människor på ett autentiskt sätt kan eller bör betraktas som representanter för etniska kulturer.”³⁹ Han är trött på jakten på sin identitet och rötter och vill vara ifred. Shervin blonderar även håret för att se mindre etnisk ut. På detta sätt hoppas han förgäves att han inte längre betraktas genom det etniska filtret och att man ska se honom som en unik individ snarare än en representant för en exotisk kultur: ”Hans *budskap* hade inte gått fram. Ingen hade fattat att det typ var meningen att folk liksom skulle se honom och inte den

³⁸ Nilsson, s. 132.

³⁹ Nilsson, s. 113.

som dom kanske liksom trodde han var.” (s. 128) Det följande citatet sammanfattar Shervins syn på tillhörighet:

För till skillnad från en massa bullshit han hade hört, att hemma skulle vara där man befann sig och sån shit, vilket alltså kunde vara var som helst, kände Shervin att hemma för honom var där han kände sig välkommen. Inte tolererad, inte integrerad eller assimilerad eller i en multikulturell/multikriminell miljö, utan helt enkelt där han välkomnades. Hans hem var inte i hans eget hjärta utan där han fick en plats i andra människors hjärtan. Fast själv skulle han inte formulera sig så. Han var ju inte böj eller så. (s. 124)

Bahar

Dottern Bahar är den mest centrala figuren i berättelsen och liksom hennes bror vill hon ”bli sedd som en ’person’ och inte som representant för sin ’kultur’.”⁴⁰ Av denna anledning blev hon kär i Markus, en svensk pojke:

Han var inte snygg, så det var inte därför. Han var inte charmig eller rolig, så det var inte därför heller. Han visade inget intresse! *Därför* hade Bahar blivit nyfiken på Markus. Hon var inte intresserad av Markus som person utan av hans bristande intresse för *hennes* person. Det var inget bemötande hon var van vid. Hon förväntade sig kommentarer, frågor, påståenden, vad som helst utom likgiltighet. [...] [T]ill skillnad från andra killar hon träffat tidigare brydde han sig inte om var hon kom ifrån. (s. 81)

Vi ser att Bahar, liksom hennes bror, föredrar att umgås med människor som lämnar henne i fred oh inte bryr sig om hennes kultur. Hon är nämligen trött på alla som är intresserade av henne bara för att hon har en exotisk bakgrund. Det är framför allt Markus mamma och farfar som ser henne på detta sätt men även Bahars egna föräldrar vill definiera henne. Nilsson hävdar att föräldrarna funderar på följande sätt kring Bahars identitet:

Bahars pappa, Amir, vill att hans dotter ska bejaka en iransk identitet baserad på en gränslös beundran för den persiska kulturhistorien, medan hennes mamma, Panthea, uppmuntrar henne till en lika gränslös beundran av det nya hemlandet och att försöka bli ”svensk”.⁴¹

Bahars inställning till dessa två val är ambivalent. Hon antar nämligen en iransk identitet i vissa situationer och en mer svensk identitet i andra. När hennes mamma till exempel vill fira midsommar, en typisk svensk högtid, vägrar hon att följa med eftersom de är iranier: ”Vi är iranier. Fattar inte varför vi ska gå. Det är helt tråkigt” (s. 28). På ort och ställe blev hennes protester ännu större: ”Varför ska vi låtsas? Det här är inget för oss. Det är löjligt. Kolla, vi är dom enda svartskallarna här” (s. 29). Bahar ställer till en scen och även söker ”konflikt med den etniskt annorlunda omgivningen”⁴²:

”Bahar! Sätt dig ner. Din mamma har gjort mycket för att vi ska ha en trevlig *familjedag*. Stå inte där och skrik, folk börjar titta.” Amir sneglade menade åt den snart aspackade omgivningen. ”Jamen låt dom titta. Jag skäms inte för nåt”, sa Bahar och såg sig omkring för att se om någon överhuvudtaget hade lagt märke till dom och det främmande språk de pratade. Hon hade förväntat sig det och kommit dit laddad med iransk stolthet som skydd. Men folk var för fulla, eller allmänt glada, för att bry sig. Fast

⁴⁰ Nilsson, s. 133.

⁴¹ Nilsson, s. 112.

⁴² Nilsson, s. 133.

letar man tillräckligt tålmodigt efter fördomar finner man dom snart. Och Bahar hade bestämt sig för att det skulle krylla av sådant. Det var bara en fråga om tid. Snart skulle säkert något dyka upp. (s. 29)

Det är klart att Bahar betraktar midsommar som något för svenskar och hon hamnar alltså i ett 'vi och dem' tänkande. När hon vill gå på högstadiediskon gör hon dock tvärtom även om det är, liksom midsommar, också något typiskt svenskt: "[H]ela familjen fick nu genom Bahar uppleva hur det är att bli tonåring i Sverige tack vare ett dittills främmande ord: *högstadiedisko*" (s. 33). Det är påfallande att det nu är föräldrarna som sitter fast i ett 'vi och dom' tänkande i stället för Bahar:

I Amirs och Pantheas värld var diskotek, eller kabaré, något för kriminella. För dom som missbrukar droger, sex och alkohol.[...] Dom hade, även om dom inte var medvetna om det just då, slutat vara utvandrare och blivit invandrare. Och att vara invandrare det vet vi alla, icke-invandrare som invandrare, nysvensk som gammalsvensk, att vara invandrare är lika med att ha och/eller vara problem. Nu var dom inte längre bara familjen Irandoust. Nej, nu var dom en familj från en *annan* kultur. Med *andra* traditioner och *andra* värderingar.. (s. 34)

Bahar antar en iransk identitet när hon tvingats med till midsommarfirandet på samma sätt som Amir och Panthea representerar en annan kultur, nämligen den persiska kulturen, när de konfronteras med högstadiediskon. Både Bahar och hennes föräldrar betraktar alltså sig själv och världen genom det etniska filtret. Ett annat exempel på Bahars ambivalenta inställning hittar vi i scenen med Markus pappa Bengt. Han försöker att tala med Bahar om hennes bakgrund genom att berätta om hur han har "tjänstgjort för FN och varit i Egypten under sjuttioalet" (s. 86) och eftersom "Egypten var det närmaste han hade kommit Iran" (s. 86) räknar han upp ett antal maträtter som han åt där och undrar om Bahar känner till dem. Men samtalet går åt fel håll:

Men hans referenser till Bahars "kultur" gjorde föga nytta för att öka gemenskapen dom emellan. Och när Bahar irriterat hade kungjort att egyptier var araber och inte hade speciellt mycket gemensamt med iranier vad hon visste, återgick samtalet snabbt i Pernillas regi till att handla om maten igen. Men inte förrän Bahar hunnit citera fadern angående Irans stolta, över 2500-åriga historia. (s. 86)

Här är Bahar en stolt iranier igen som Amir också kunde vara stolt över om det inte vore så att hon lite senare gör det värsta han kan tänka sig. Bahar bestämmer sig nämligen att bli religiös även om hon har "en vetenskapsman till mamma och en pappa som såg religion som något som hittats på för att sysselsätta och styra dom okunniga massorna" (s. 97). Till föräldrarnas förskräckelse börjar hon bära slöja men "[d]et var inte första gången hon blivit som besatt av en tanke strax innan den skulle överges" (s. 98) och hon tar bort den igen.

Bahars identitetssökande leder alltså till konflikter med föräldrarna men till slut lyckas hon dock "arbeta sig fram till en hållning som bygger på ett förkastande av motsättningen mellan

de alternativ som andra karaktärer ställer upp.”⁴³ Med andra ord: Bahar lyckas att hitta den gyllene medelvägen mellan pappas önskan att hon skulle bejaka en iransk identitet och mammas önskan att hon skulle försöka att bli svensk. Denna medelväg blir tydlig i intervjun som Markus mamma har organiserat efter att Bahar har tackat nej till att delta i Det nya Sverige-föreläsningarna. Temat för intervjun är ’invandrarungdomars dubbla kulturella identitet’ och reportern vill pressa fram stereotypa svar men möts av en envis Bahar:

”Okej. Känner du dig svensk?”

”Spelar de nån roll?”

”Ursäkta?” [...]

”De känns inte som att de spelar nån roll. Om du hade sett maj som svensk hade du aldrig gjort de här programmet. Eller hur?”

”Är det för att du känner dig utanför som du säger så och reagerar så starkt?”

”Utanför vadå? Asså, jag menar de spelar ingen roll om jag känner maj svensk eller utländsk. Ni har ju redan bestämt er att jag inte e svensk. Du *ser* ju att jag inte e de. Så de e väl skitsamma va jag känner maj som. Förstår du?”

Vi och dom-tänkande. Det var ett tydligt bevis på att tjejen inte kände sig som en del av samhället.

”Känner du att samhället inte bryr sig?” [...]

”Jag bryr maj inte heller. Eller, asså jag bryr maj, men inte på ert sätt. Ni tjarar helt mycket om identitet. De e skitlöjlit. Man får liksom ingen chans å tänka själv.” [...]

”Vad vill du kalla dig själv?”

När Bahar enligt tv-tid funderat för länge, försökte reportern hjälpa henne på traven.

”Nysvensk. Vad tycker du om det begreppet?”

”Ny? Du räkna själv ut att jag bott här i fjorton år!”

”Okej. Världsmedborgare kanske?”

”Jag tycker det låter helt löjligt. *Världsmedborgare*. För maj e de lika me att inte va nåt alls.”

”Okej. Varför e det löjligt?”

”ja men, de e som om jag skulle ha nåt gemensamt me nån från ... Kazakstan eller Botswana. [...]

”Vad skulle du vilja kalla dig själv då?”

”Född i Iran, uppvuxen i Sverige. För maj räcker de.” [...]

”Okej. Skulle man kunna säga att du har dubbel iden... dubbel kulturell identitet?”

”Asså ursäkta maj, men när du sajer de så låter de som om de e cancer. Du vet, nåt man lider av.” (s. 237-239)

I en intervju med *RKU (Revolutionär Kommunistisk Ungdom)* berättar Marjaneh Bakhtiari att intervjun med Bahar är hennes favoritstycke eftersom den biten har blivit självbiografisk i efterhand.⁴⁴ Liksom Bahar intervjuas Bakhtiari av journalister som redan vet vilka svar de vill ha och de båda vägrar att nå upp till journalisternas förväntningar. I stället för att leverera det som efterfrågas, nämligen att Bahar har en dubbel kulturell identitet och känner sig svensk i Iran och iransk i Sverige, ifrågasätter hon reporterns sätt att betrakta henne. Det följande citatet sammanfattar Bahars syn på begreppet ’dubbel kulturell identitet’:

”Jag e inte schizofren. Asså, jag har inte två identiteter. Visst, jag förstår iranier bättre än va du skulle göra kanske. Och svenskar bättre än mina kusiner skulle. Men jag e fortfarande *en* person. [...] Varför skulle de va ett problem om du känner gemenskap me olika typer? Förstår du? Ingen kallar dej schizo för de!” (s. 239)

⁴³ Nilsson, s. 113.

⁴⁴ RKU <http://www.rku.nu/node/660>

Bahar vill inte bli placerad i något fack och hon påstår alltså att det är viktigt ”att få ’tänka själv’ istället för att inrangeras i en identitet som baserar sig på grupptillhörighet”.⁴⁵ Hon funkar liksom Shervin som ett språkrör för Bakhtiaris kritik av idén att ”människors identiteter ska ses som produkter av kulturell grupptillhörighet”.⁴⁶ Alternativet är då att flytta fokus från kollektiva identiteter till individuell identitet.

Bahars föräldrar nöjer sig inte med detta alternativ eftersom de fortfarande betraktar sig själv och världen genom det etniska filtret. Detta blir tydligt i deras reaktioner på Bahars intervju. Amir är till exempel mycket glad att Bahar inte har sagt att hon är svensk. Detta betyder enligt honom att hon ”inte hade förnekat sitt ursprung. [...] Hon var fortfarande hans Bahar!” (s. 241). Panthea är däremot mycket förundrad över Bahars motstånd att säga att hon är svensk. Hon anför ett antal saker som bevisar enligt henne att Bahar är mer ’svensk’ än ’iransk’: Bahar pratar bättre svenska än persiska, hon har en svensk pojkvän och i motsats till ’äkta iranier’ är hon inte så förtjust i ris. Föräldrarnas reaktion är alltså ett tydligt uttryck av deras svart-vit tänkande.

Familjen Sundén

Markus

Bahar och Markus blir förälskade och så kommer familjen Irandoust och familjen Sundén varandra närmare. Mötet mellan dessa familjer bjuder på många kulturkrockar. Som jag redan har sagt attraheras Bahar av Markus eftersom han inte bryr sig om hennes kultur. Men liksom de flesta karaktärer i *Kalla det vad fan du vill* är han dock inte fördomsfri. Markus är mycket nervös för att möta Bahars föräldrar eftersom han är övertygad att ”det betydde mycket för invandrantjejer vad deras föräldrar tyckte om deras killar” (s. 62). Han låter sig påverkas av de fördomar om invandrare som sprids av olika tv-program, filmer och tidningar: ”[H]an hade själv med egna ögon sett på film och tv hur gärna papporna ville att döttrarna gifte sig med sina kusiner. Och Markus hade läst i tidningar hur det kunde gå för dom tjejer som vägrade” (s. 63). Denna medierade bild av invandrare gör att Markus känner på sig att han måste imponera på Bahars föräldrar om han vill fortsätta vara tillsammans med henne. Av denna anledning ber han andra iranier om råd men eftersom de inte är hjälpsamma går han till slut till biblioteket för att låna böcker om persisk litteratur. På detta sätt liknar han Bahars mor

⁴⁵ Nilsson, s. 135.

⁴⁶ Nilsson, s. 135.

som också hoppas att lära sig något om en främmande kultur (den svenska kulturen) genom att läsa böcker.

Markus förberedelse uppskattas dock inte av Bahar. Hon förebrår honom för att han ”gö[r] ett jävla projekt” (s. 67) av första mötet med föräldrarna. Enligt henne visar det att Markus trodde att det skulle bli som ett förhör och att hennes föräldrar skulle tvinga honom att gifta sig med henne. Hon hävdar att det är liksom hon skulle ”läsa maj om Linné och lära maj en massa latinska namn på växter innan jag får träffa dina föräldrar” (s. 67). Bahar agerar som representant för den iranska kulturen och riktar sin kritik mot alla som inte är iranier: ”Dom ser en film och vet sen allt om oss” (s. 68). Samma kritik har dock tidigare också riktats mot Bahar själv när hon har gjort en klasskamrat med en tysk farfar arg genom att säga att tyskarna har gjort sig skyldiga till hyckleri efter andra världskriget:

Sandra, som nu förde en inre kamp mot alla röda blodkroppar som med formel ett-hastighet flöt uppströms mot hennes ansikte, var riktigt förbannad på Bahar. [...] Sandras farfar var tysk. Det var inget som berörde henne till vardags, men nu framtvingade denna attackerade tyskhet en vilja att rentvå något. Hon kände att hon måste försvara vad det nu var Bahar attackerade. ”Alla tyskar var inte nazister. Men de fattar ju inte du. Alla tycker faktiskt inte illa om judar. Du har sett våra filmer och tror sen du vet allt.” (s. 15)

Sandra vill försvara tyskarna och Bahar gör detsamma för iranierna. De agerar alltså båda som representanter för en etnicitet (tysk respektive iransk) och faktumet att de använder samma anklagelse är ännu ett bevis på Bakhtiaris ironiska skildring av föreställningen att människor förkroppsligar etniska kulturer.

Bengt och Pernilla

Man kan jämföra Markus föräldrar med musikläraren Carina. Bengt och Pernilla vill nämligen också berika sina liv med exotiska kulturer. Att deras son har skaffat sig en utländsk flickvän är alltså en skänk från ovan och Bahar välkomnas till familjen Sundén ”som ett efterlängtat kulturellt tillskott till familjen” (s. 77). Bengt och Pernilla är så fulla av positiva fördomar gentemot invandrare att det blir nästan pinsamt. De är till exempel övertygade om att Bahar ”var den som hade fått deras son att börja dricka te. [...] För i hennes kultur var te lika viktigt som kaffe är för oss, hade Pernilla läst någonstans” (s. 77). De är dock okunniga om det faktum att kaffe och hele kaffekulturen har kommit till Europa från Turkiet och inte från Iran. Men det blir ännu pinsammare i följande scen där Bengt försöker att finna en gemensam grund med Bahar:

”Jag vet faktiskt själv hur det är att vara utlänning.” Så tittade han snabbt på dom andra kring bordet för att se om det sista ordet hade varit opassande. Han var inte alltid medveten om dom aktuella politiskt

korrekta orden."Kommer själv ursprungligen från Glumslöv och sen Burlöv förstår du. Ja, jag kommer ihåg hur det var i början att vara i en ny stad och inte känna till saker och ting." Bahar hade inte uppfattat Bengt som en rolig person och det fanns inget spår av humor i hans ansikte. Mannen menade allvar. (s.87)

Det är framför allt Pernilla som liknar musikläraren Carina i att de båda i samma utsträckning är begivna på exotiska kulturer. På samma sätt som Carina inte längre får en exotisk kick av Malmöfestivalen är Pernilla trött på sina salsalektioner. De är alltså båda på jakt efter nya exotiska saker som kan berika deras liv. I Carinas fall är det "musik från olika delar av världen" och i Pernillas fall är det Bahar som framstår som representant för en exotisk etnisk kultur. Pernilla vill även dela denna nya exotiska kultur med andra människor så att de också kan få del av allt det spännande:

Direkt inspirerad av sonens kärlekshistoria hade Pernilla kommit på den originella idén att starta en serie föreläsningar om Det nya Sverige. Det skulle pratas om det nya underbara Sverige som berikats och fått uppleva många *möten* och *krockar*. [...] "Ja, vi kan bjuda in dig så får du prata om dig själv förstår du. Vad du har varit med om. Hur det är att vara tillsammans med en svensk kille ... Du kan, ja ... prata om ditt liv helt enkelt. Om du känner dig svensk, om du vill åka tillbaka. [...] Du kan få en chans att ge röst åt många människor. Såna som är i din situation. Fundera på det!" (s. 168-169)

Pernilla betraktar uppenbarligen Bahar som en representant för en exotisk kultur och vi kan alltså säga att hon inte bara liknar musikläraren Carina utan också Bahars mor Panthea. Pernilla betraktar invandrare på samma sätt som Panthea betraktar infödda svenskar, nämligen som representanter för en etnisk kultur. De liknar varandra även i att de båda anstränger sig väldigt mycket för att "studera" den främmande kulturen:

Pernilla tyckte om att bekanta sig med andra kulturer. Ju mer hon studerade dem och deras liv, desto mer medveten blev hon om det som fattades i hennes eget materialistiska västerländska liv. Ja, det var så hon kallade sin vardag som hon hade börjat älska att kritisera. Hon tyckte om att ge andra materialistiska västerländska människor en tankeställare genom att berätta om det hon träffat på under sina färder till olika tropiska länder. (s. 143)

Pernilla förkastar alltså sitt västerländska liv på samma sätt som Panthea förhåller sig till den svenska kulturen på bekostnad av de egna iranska rötterna. Liksom Panthea blir Pernilla dock besviken på att det finns en diskrepans mellan verkligheten och hennes föreställningsvärld. Detta blir tydligt i den följande scenen där familjen Sundén är hemma hos Irandousterna:

"Det är så intressant med alla kryddor ni använder i maten. Dom lägger sig så mjukt på tungan och är så *fantastiskt* aromatiska. Vad är det ni har använt?" Pernilla, som bara fyllt sin tallrik med en tredjedel av det som ansågs vara artigt att ta, fick sig en påfyllning till svar av Amir.

"Ja, nämligen det är zaferan i riset som blir gott", svarade Panthea.

"Zaferon?"

"Zaferan!"

"Väldigt intressant. Jag har aldrig hört det förr. Kan man köpa det här i Sverige? Har du hört talas om det Bengt? Finns det att köpa i arabiska affärer?" Bengt skakade på huvudet med munnen full av saffran. "De e saffran, Pernilla, dom har det säkert på Konsum." Bahar hade under hela kvällen dötat diskussion efter diskussion och högg nu av ännu ett spår till något som började likna en ny upptäckt. (s. 143)

Pernilla vill så gärna få tillgång till den exotiska och okända kulturen att hon ”lurar det välbekanta och invanda hela tiden bakom det som hon förutsätter vara annorlunda och exotisk.”⁴⁷ Vi kan jämföra detta beteende med Pantheas vilja att få del av ’det genuint svenska’ genom att lyssna på autentiska samtal mellan svenskar men i stället får hon höra kallprat. Att Pernilla och Panthea har svårt att dra några slutsatser av det är enligt Nilsson ett resultat av det faktum att de ”uppfattar etniska kulturer som verkligt existerande och homogena fenomen som man kan ha ett autentiskt förhållningssätt till.”⁴⁸

Bertil

En annan karaktär i boken som också betraktar sina medmänniskor som representanter för etniska kulturer är Markus farfar Bertil och han ser även på sig själv på det sättet. Han representerar nämligen den skånska kulturen: ”Di skånska kynnet e som alla vet behaoglit. De gåor inte så jävla fort, men de blir jävligt rejält när man göur nåt” (s. 176-177). Bertil vill övertyga alla att den skånska kulturen är överlägsen andra kulturer men han sticker inte heller under stol med sin åsikt om invandring. Han ringer till radiokanalen P1 och skriver insändare för att utgjuta sin galla över allt som går fel i Sverige sedan invandringen. Bertil är av gammaldags snitt och saknar den tiden när ”det bara var folk av samma slag som bodde i landet” (s. 175). Det är alltså inte underligt att han är en rasistisk gubbe som hyser misstankar mot invandrare som enligt honom ”kommer hit åo taor våra skattepingar” (s. 79). Det är precis av denna anledning som Bertil inte är så glad att hans ende sonson har skaffat sig en utländsk flickvän: ”[D]et var viktigt för Bertil att namnet Sundén kunde föras vidare med hedern i behåll. Han tänkte ta reda på vilket slags invandrare den där Baha var. Hon som föredrog te framför en hederlig kopp kaffe” (s. 77). När Bertil träffar Bahar för första gången bombarderar han henne med de frågorna som hon avskyr:

”Var kommer du ursprungligen ifrån?” hade han frågat när inte Malmö och Värnhem varit tillräckligt detaljerat. *Ursprungligen kommer jag från min pappa när jag, som alla andra som sitter här, vann en simtävling*, så skulle hon ha svarat! ”Man kan ju knappt höra att du e udlänning, hör proadar dina föräldrar?” ”Varför använder ni såna dära starka kryddor i maoden?” ”Va sajer dina föräldrar om att du inte bär sån där slöja eller va di nu heder?” ”Vill du leva här eller flytta tillboaka him?” ”Varför kom ni hit?” ”Va sajer dina föräldrar om att du ska studera vidare och inte vill gifta daj än?” ”Vill di inte att du ska gifta daj me en sån där muslim?” ”Känner du daj svensk?” ”Hör va de åo komma till ett utvecklat land som Svarje? De måsta vatt väldigt nytt åo annorlunda jämfört me Iraok ... eller va de Iraon?” (s. 78)

Det är klart att Bertil är fördomsfull men i motsats till Pernilla och Panthea blir han inte besviken över att Bahar inte når upp till hans förväntningar. Hon är nämligen ”inte en sån

⁴⁷ Nilsson, s. 116.

⁴⁸ Nilsson, s. 119.

muslim, precis som Harry Schein inte var en sån invandrare. Hon såg utländsk ut, men betedde sig ändå nästan svenskt.[...] Och svenskan var det heller inget fel på” (s. 77).

Vad som är underligt är att den invandrarfientliga farfadern Bertil och den månkulturälskande Pernilla inte är så olika varandra. De är nämligen båda lika kvävande med sina förväntningar på Bahar och ”skapar tydliga och stabila skiljelinjer mellan människor på grundval av deras (etniska) ’kulturer’.”⁴⁹ Den enda skillnaden i deras syn på invandrare är att Bertil ”har en negativ inställning till dem som han ser som kulturellt avvikande” medan Pernilla fullkomligt älskar exotiska kulturer.⁵⁰ Nilsson hävdar att det är inte skillnaderna utan likheterna mellan Bertils och Pernillas synsätt som är intressanta och Bakhtiari försöker göra oss uppmärksamma på detta genom berättarens kommentar på hur ”sådana som Shervin” av ”hjälpsamma och välmenande människor” som är ”villiga att hjälpa Shervin på traven tills han hittade den av dom förväntade identiteten” förvandlas till en ”en andra generationens invandrare” (s. 126):

Dom hade sina respektive metoder för hur dessa andra generationens invandrare, när dom väl var skapade, skulle tolkas och hur man skulle förhålla sig till dom.

Medlidande, sympati och förståelse (dom godas metod, med utgångspunkt i att *det beror på deras kultur*).

Förakt, påståenden och anklagelser (dom ondas metod, med utgångspunkt i att *det beror på deras kultur*).

Bisarra kommentarer med ett välkänt intro: ”Jag är inte rasist men... (dom fegas metod med en blandning av dom tidigare nämnda gruppernas åsikter). (s. 126)

Pernilla använder tydligen den första metoden och Bertil den andra. Att båda metoder har samma utgångspunkt är en tydlig kritik mot den människosyn som ”reducerar människor till företrädare för ’kulturer’.”⁵¹

’Kalla det vad fan du vill’ och den föreställda mångkulturen

Svenska Dagbladets recensent Eva Johansson har med rätta kallat romanen *Kalla det vad fan du vill* ”en underhållande upptäcktsresa genom det som brukar kallas det mångkulturella Sverige”.⁵² Den föreställda mångkulturen är enligt Nilsson nämligen ”den bakgrund mot

⁴⁹ Nilsson, s. 127.

⁵⁰ Nilsson, s. 126.

⁵¹ Nilsson, s. 126.

⁵² Eva Johansson, ”’Vita tänder’ på klingande skånska,” *Svenska Dagbladet*, 2005-04-24.

vilken karaktärernas agerande ska förstås.”⁵³ Det vill säga att de olika karaktärerna i *Kalla det vad fan du vill* ”försöker förstå sig själva och sin värld med utgångspunkt i den föreställda mångkulturen.”⁵⁴ Att invandringen pekats ut som orsaken till att Sverige har blivit mångkulturellt aktualiseras flera gånger i romanen. Som ett första exempel på detta kan vi anföra följande citat om samtiden:

Strax efter Triangeln, på Södra Förstadsgatan, börjar Malmö sakta men säkert vittra bort och Sverige slutar vara Sverige. Barasådär. Plötsligt blir allt bara så multikulturellt. Så annorlunda och stimulerande och fritt. Så konstnärligt! Där finns kryddor, grönsaker, allt-kostar-10-kronor-affärer, affärer med allt från musik till oliver, och alla möjliga slags blinkande och sjungande prydnadsföremål. Där finns ”mångkultur”. [...] Artister och andra kulturellt medvetna människor kunde skutta runt hur glatt som helst på torgets gatstenar, höga på liv och ”det nya Sverige”. [...] Dom här människornas liv hade rent estetiskt berikats så mycket av ”dom nya svenskarnas” närvaro att dom knappt visste vad dom skulle ta sig till. (s. 288-289)

Som synes av detta citat har Sverige till följd av de senaste decenniernas invandring blivit ett Sverige ”där olika kulturer står mot varandra.”⁵⁵ Ett annat exempel på den föreställda mångkulturen finner man i en scen som måste föreställa en transkription av en intervju med en kvinnlig politiker med invandrarbakgrund på TV:

”[...] Det är viktigt att vi invandrare får komma ut med vårt budskap!” [...] ”[J]ag kämpar för att alla invandrare ska känna att det finns en plats för dom i samhället. Vi invandrare måste tränga in i den här bubblan som bara innehåller medelålders vita män! Jag vill ge en röst åt alla dom invandrare som makteliten inte ser. [...]”
”Vad skulle du vilja förändra?”
”Synen på oss invandrare. Vi invandrare har ju blivit den nya arbetarklassen. Jag vill ändra det här vi och dom - tänkandet. Vi invandrare måste bli behandlade på samma sätt som ni svenskar. [...] Vita män måste dela med sig av makten.”

Enligt Nilsson framgår av detta citat att skillnaden mellan svenskar och invandrare är ”fundamental för analysen av samtiden.”⁵⁶ Att invandrarna har blivit ”den nya arbetarklassen” betyder alltså att ”uppdelningen mellan svenskar och invandrare är mer relevant i det samtida Sverige än motsättningen mellan arbete och kapital.”⁵⁷ Detta leder i sin tur till att kultur - och särskilt etnicitet - kan ges status av ’nyckelkod’ för förståelsen av Sveriges samhälle. Majoriteten av karaktärerna i *Kalla det vad fan du vill* har en bild av samtiden som präglas av ”en massa tydligt avgränsbara kulturer, som oftast är ’etniska’.”⁵⁸ De betraktar alltså världen genom det etniska filtret och detta förorsakar problem. För att påvisa de olika problemen som det etniska filtret medför, nämligen homogenisering, särskiljande, fikionalisering och

⁵³ Nilsson, s. 123.

⁵⁴ Nilsson, s. 131.

⁵⁵ Nilsson, s. 124.

⁵⁶ Nilsson, s. 125.

⁵⁷ Nilsson, s. 125.

⁵⁸ Nilsson, s. 125.

rasifiering/rasism, anför Nilsson skildringen av hur Shervin skulpteras till ”något som skulle kallas en andra generationens invandrare” som exempel (s. 126):

Att den kategori som Shervin placeras i – ”svensk medborgare med utländsk bakgrund” – är homogeniserande visas när det framhålls att den kan användas för att presentera ”sådana som Shervin” på nyheterna. Att kategorin bygger på fiktioner framgår av påståendet att det ”krävdes” av honom att han skulle ”ha en identitet med rötter djupt förankrade i hans egen ’kultur’” och att han ”förväntades” spela rollen som kluven mellan olika kulturer. Dess särskiljande dimensioner kommer till uttryck i formuleringen om att en kulturellt grundad identitet inte krävs ”dom egna barnen”. Och dess rasifierande tendenser aktualiseras av utpekandet av rent fysiska fenomen – exempelvis ”hårfärg” och ”skäggväxt” – som särskiljande attribut.⁵⁹

Problemet med det etniska filtret som uppmärksammas mest i *Kalla det vad fan du vill* är enligt Nilsson ”fiktionaliseringen av människors biografier.”⁶⁰ Det vill säga att huvuddelen av karaktärerna i romanen tror att de ”vet en hel del om de människor som de betraktar som representanter för olika kulturer.”⁶¹ Till exempel Pernilla som är övertygad om att te är lika viktigt som kaffe i Bahars ’kultur’ eller att familjen är mycket viktig ”där Bahar kom ifrån” (s. 140). Ett mer utförligt exempel finner man i diskussionen mellan Amir och Ahmed, en av hans kunder på pizzerian, om ett ’hedersmord’:

”Han är ferom Kordistan. Kordiska mannikor dom är inte ... hor jog seka saja ... utbildning. Do ferstår?”
”Javisst. Dom är bondar. Kommer ferom bi. Dom inte ferstår att otveckling, tid gå feramåt. När dom for exampel inte jobba, dom bara sitta hemma och tänka på eslam.” (s. 180)

Bakhtiari kritiserar det etniska filtret och fiktionaliseringen av människors biografier som det medför genom berättarens kommentar till Amirs och Ahmeds samtal: ”Medan Amir pratade om en familj som han inte kände, pratade Ahmed om ett folkslag som han kände ännu mindre” (s. 180).

De största problemen i *Kalla det vad fan du vill* uppstår dock när karaktärerna kommer underfund med att dessa fiktionaliseringar inte visar sig vara verkliga. Det vill säga att de romankaraktärer som ser sina medmänniskor som representanter för etniska kulturer ”sällan finner några korrelerat i sinnevärlden till sina föreställningar.”⁶² Tänk på till exempel Panthea som inte lyckas få tillgång till ’det genuint svenska’ eftersom hon är övertygad om att svenskarna bevakar detta ”så omsorgsfullt att det aldrig hamnade inom räckhåll för henne” (s. 38) eller Pernilla som så gärna vill tro att ’zaferan’ är en exotisk krydda medan det egentligen är ’saffran’ som man också kan köpa på Konsum. Som Nilsson påpekar finns det även en

⁵⁹ Nilsson, s. 125. Alla exempel på Shervin och det etniska filtret finner man på sidorna 125, 120 och 127 av *Kalla det vad fan du vill*.

⁶⁰ Nilsson, s. 125.

⁶¹ Nilsson, s. 125.

⁶² Nilsson, s. 116.

karaktär i romanen som inte ens själv kan ”leva upp till sina egna ambitioner att förkroppsliga ’sin kultur’.”⁶³ Han talar om Shervins vän Soroush:

Soroush hade allt: utseendet, flaggan på väggen och ett guldifierat Iran runt halsen. Han hade bott i Iran i exakt 415 dagar. Något som kompenseras av planscher på Ebi (sångare och exiliranier), Azaditornet i Tehran och religiösa symboler från den förislamiska tiden. Den heliga bilden på den heliga Ahura Mazda var vördnadsfullt placerad bredvid en gigantisk bild på ett majblad och den senaste, fetaste och grymmaste Lexusen. Han hade mödosamt byggt upp ett hemland på tjugo kvadratmeter. En nation som han upplevde sig tillhöra mer och mer för varje gång någon undrade var han ursprungligen kom ifrån. Lojaliteten ökade för var gång han svarade *Iran*. Soroush hade lyckats konstruera en närhet till något avlägset och främmande och skapat sig en alldeles egen identitet. Han hade blivit pseudo-iransk. (s. 255)

Det här är ett resultat av det faktum att det förväntas av människor med en utländsk bakgrund, som Soroush, att de har en identitet med rötter djupt förankrade i deras kultur. Bara för att han har ett etniskt utseende krävs det av honom att han inte glömmer sin kultur ’därifrån’. Till skillnad från Shervin vill Soroush dock leva upp till de förväntningarna som ställs på honom, även om han bara har bott i Iran i 415 dagar.

Det finns fler exempel på människor som vill leva upp till förväntningar i *Kalla det vad fan du vill* och vi ska se att medierna också spelar en stor roll i att tillskriva människor en etnicitet. Nilsson anför som exempel på detta beskrivningen av en annan kompis till Shervin, nämligen Mirza, en ”kreativ berättare” som ”ända sedan han blivit intervjuad av en journalist om livet i ghyttot och gängbråken med ungdomar från Landskrona, hade [...] blivit värsta maffiatypen” (s. 132-133):

Den då elvaåriga Mirza var smickrad över att ha blivit utvald för att skildra verkligheten i förorten. Och han såg hur journalistens ögon gnistrade ju mer Mirza samplade från Scarface (filmen) och NWA (rapikonerna med hela det där *fuck da police*). [...] Med en klar rubrik och ett färdigt scenario hade reportern begett sig till stadens mörkare delar. Han bokstavligen dreglade över Mirzas svar. *Perfekt!* ”Skriv att jag e fjorton okej? Mina kompisar kallar maj Tony. Skriv att jag heter så. Polisen kommer hit och hotar oss. Asså dom sajer sånt som ’Vi äger er era små blattar. Vi kan göra va vi vill.’ Folk vet ente hur de känns å va en blatteunge. Fattar du?” Journalisten nickade förstående och fattade absolut ingenting. [...] ”Skriv att jag e en stolt gangster dom aldrig kommer bryta ner. Jag e som Scarface! Ta bort Tony! Skriv att mina kompisar kallar maj Scarface. [...] Vi ska ta över stan! Jag svär vi ska ta över snart. Skriv de. Och sa att jag e femton okej?” [...] Sedan var reportern klar. Anteckningsblocket packades ner i väskan. Händer skakades och så kunde han, journalisten, berätta för alla dom där hemma allt spännande han varit med om. Han skulle berätta för dom om den råa verkligheten. (s. 133-134)

Mirza är tydligen ”en reporters drömofter” (s. 133) eftersom han ger de stereotypa svaren som denna journalist vill höra. Allt är redan klart, ”en klar rubrik och ett färdigt scenario”; det enda som fattas är citaten som journalisten inte kan stå för själv. Till journalistens stora förtjusning bekräftar Mirza dock mer än gärna hans ”fördomsfulla förväntningar”.⁶⁴ Och äppet faller inte långt från trädet; Mirzas mamma råkar nämligen i samma fälla i en intervju med Sveriges Radio:

⁶³ Nilsson, s. 117.

⁶⁴ Nilsson, s. 122.

En livs levande invandrare skulle nu få komma till tals om sin situation. Reportern ansåg det dock vara bäst att själva beskriva hennes situation först. [...] Han förklarade hur många olika kurser och praktikplatser Mirzas mamma genomgått utan att dom lett till något. Sedan vände han sig, med ögonen fulla av medlidande och rösten full av framtidslöshet, mot Mirzas mamma: ”Vad har du för drömmar?” ”Bara mardrömmar”, svarade hon och försökte leva upp till reporterns teatraliska förväntningar. (s. 160)

Som Nilsson påpekar vill denna radioreporter bara höra en bekräftelse på att invandrare har det svårt i dagens Sverige så att han kan ”presentera den stereotypa bilden av invandraren som fastnat i ’utanförskap’” medan den journalist som intervjuade Mirza var ”på jakt efter invandrarstereotypen ’ligisten’.”⁶⁵ Vi ser att båda journalister har stereotypa förväntningar på invandrare och i båda fallen får de vad de vill ha eftersom ”deras intervjuoffer faller in i de etnifierade roller de tilldelats.”⁶⁶ Journalisten som intervjuar Bahar lyckas dock inte alls etnifiera henne eftersom till skillnad från Mirza och sin mamma vägrar Bahar att leverera det som efterfrågas.

Kalla det vad fan du vill innehåller inte bara kommentarer till journalister som vill pressa fram stereotypa svar så att de kan etnifiera människor med invandrarbakgrund, Bakhtiari förhåller sig även kritiskt till ”den etnifiering av litteratur av författare med icke-svensk etnicitet”.⁶⁷ Som jag redan har sagt i min inledning är denna litteratursyn ett resultat av föreställningen om det mångkulturella samhället. Litteratur skriven av författare med utländsk bakgrund betraktas genom det etniska filtret och att Bakhtiari ironiserar över denna förståelse av ’invandrarlitteratur’ blir tydligt i skildringen av Pernillas läsvanor:

Pernilla var den som läste böcker skrivna på ’bruten svenska’, ’nysvenska’, ’blattesvenska’ och olika typer av ’förtortssvenska’ för att verkligen *förstå* och sätta sig in i hur dom stackars varelsorna hade det. När Bahar var med hände det ibland att Pernilla passade på att använda dom nya ord hon lärt sig. ”Jag tycker verkligen att du är en jättetrevlig *gus*, Baha.” ”Va?” ”Ja, haha, jag har lärt mig lite nya ord förstår du. *Gus*, du är *en soft gus*. Eller säger jag det fel kanske? Vänta jag ska hämta boken, men jag tror jag sa rätt. (s. 168)

Att Pernilla läser dessa böcker för att ”verkligen förstå” tyder på att hon förväntar sig av denna litteratur att den ska beskriva verkligheten och att invandrarförfattare skriver utifrån sina egna erfarenheter. Dessutom är Pernilla övertygad om att språket som används i dessa böcker är en realistisk återgivning av hur invandrare i Sverige pratar. Denna tanke kvävs dock i sin linda av Bahar då hon inte förstår de orden som Pernilla använder. Enligt Nilsson läser Pernilla ’invandrarlitteratur’ ”identitetspolitiskt, alltså ”som uttryck för författarens kultur”.⁶⁸

⁶⁵ Nilsson, s. 123.

⁶⁶ Nilsson, s. 123.

⁶⁷ Nilsson, s. 128.

⁶⁸ Nilsson, s. 129.

Nilsson hävdar att *Kalla det vad fan du vill* inte bara föreställer hur invandrarlitteratur betraktas som ”uttryck för etniska kulturer” utan också hur denna typ av litteratur ”bidrar till konstruktionen av etnifierade identiteter”.⁶⁹ Detta blir klart i följande avsnitt ur romanen: ”På invandrarmarknaden var det [...] full sysselsättning och journalister, experter, politiker, tyckare, hatare, försvarare, analytiker, handläggare, föreläsare, FÖRFATTARE, sekreterare, och assistenter på olika myndigheter hade alla fullt upp med att livnära sig” (s. 159). Det är ingen tillfällighet att ordet ’författare’ stavas här med stora bokstäver. Det är nämligen ett sätt att påvisa att författarna spelar en viktig roll på det som kallas för ”invandrarmarknaden” och att de ”tillskrivs en särskilt viktig roll i produktionen av etniska identiteter.”⁷⁰ Enligt Nilsson tyder det faktum att ”denna lista över invandrarmarknadens flitliga entreprenörer” inleder intervjun med Mirzas mamma på att den ”ska läsas som en kommentar till den produktion av etnicitet som denna intervju illustrerar.”⁷¹

Enligt mig är Bakhtiaris mest tydliga kritik av den föreställda mångkulturen och den litteratursyn som denna föreställning har gett upphov till titeln av romanen själv. ”Kalla det vad fan du vill” är alltså Bakhtiaris svar till alla som vill kalla hennes roman en invandrarroman.

⁶⁹ Nilsson, s. 131.

⁷⁰ Nilsson, s. 131.

⁷¹ Nilsson, s. 131.

Litteraturanalys av 'Kan du säga schibbolet?'

Bokens uppbyggnad

Kan du säga schibbolet? är Bakhtiaris andra bok och kom tre år efter succédebuten *Kalla det vad fan du vill*. Liksom i den första boken vimlar det i *Kan du säga schibbolet?* av karaktärer och alla är vänner eller bekanta till en enda familj som står i centrum av berättelsen, nämligen familjen Abbasi. Denna familj har, liksom familjen Irandoust i *Kalla det vad fan du vill*, rötter i Iran. Föräldrarna Mehrdad och Noushin har flyttat till Sverige och deras döttrar Parisa och Baran, respektive sexton och tretton år gammal, är födda i det nya landet. Berättelsen utspelar sig under det stora mångkulturåret i Sverige och det är alltså inte förvånade att den föreställda mångkulturen har en viktig roll i romanen. Medan debuten kan beskrivas som ett slags kollage av korta scener, är den nya romanen mer intrigbunden. Grovt sagt handlar *Kan du säga schibbolet?* om två saker, nämligen Mehrdad som deltar i integrationsdebatten och Parisas och Barans resa till Iran. Kritiken mot ”(dubbel) kulturell identitet” som man kan hitta i den första boken, utvidgas alltså i *Kan du säga schibbolet?* och lyftas på en mer teoretisk nivå, nämligen i de debatterna om det mångkulturella Sverige som driver rejält med i berättelsen. Genom döttrarnas Teheranresa kritiserar Bakhtiari idén att man kan dra skiljelinjer mellan människor som beror på deras etniska kulturer.

För min litteraturanalys av *Kan du säga schibbolet?* ska jag handla mer eller mindre på samma sätt som jag har gjort för analysen av *Kalla det vad fan du vill*. Jag ska alltså undersöka Abbasiernas syn på integration och den kulturella identiteten men samt med Mehrdad ska jag behandla de andra karaktärerna som vågar sig på integrationsfrågor och samt med Parisa och Baran ska jag undersöka deras resa till Iran.

Familjen Abbasi

Medlemmarna av familjen Abbasi är huvudpersonerna i berättelsen. Liksom familjen Irandoust har denna familj iranska rötter men där slutar jämförelsen. Till skillnad från Irandousterna (och då särskilt Amir och Panthea) är familjen Abbasi nämligen välintegrerad i Sverige. De bor i en gul villa i Oxie, en förort till Malmö, och de kan även skaffa sig en städerska. Medan flytten till Sverige har betytt en klassresa nedåt för familjen Irandoust, är Abbasiernas postadress en indikator på att de återigen tillhör ”den medelklass de tillhörde i

det förra landet” (s. 32). Malmöförorten Oxie ligger nämligen på ”rätt sida” av tågspåret och ”de flesta utlänningar” bor på den andra sidan (s. 372). Att Abbasierna bor på denna sida av tågspåret säger redan en hel del om deras framgångsrika integration i det svenska samhället. Lokaltidningen har även skrivit en artikel om Abbasierna som gjorde dem till en motbild till allt negativt som brukar skrivas om invandrare.

Familjen Abbasi är alltså ”den svenska integrationspolitikens dream team” och deras (framför allt Mehrdads) huvudmål är att uppföra sig så svenskt som möjligt. Första gången den bosniska städerskan Kadefa städade hos Abbasierna upplever hon detta följaktligen som att komma hem till en svensk familj:

”Dom har ingenting från sitt eget hemland. Inga tavlor. Inga hantverk. Ingenting. Bara ett foto på väggen på antingen mannens eller kvinnans gamla pappa. Och barnen pratar svenska med varandra så fort mamman inte är där! Men man ser ju på varenda en av dom att dom inte är svenskar.” (s. 40)

Kadefa är dock ingen fan av denna ”lånade svenskhet”. Hon tror nämligen att det är orsaken till att medlemmarna av familjen Abbasi bråkar så mycket med varandra. Enligt henne behöver de en återförening med rötterna. Kadefa har alltså en helt annan syn på integration än Abbasierna:

Kadefa hade kommit till Sverige för att leva i ett land där alla tilläts vara som de var. I Kadefas Sverige skulle ingen människa behöva lösas upp. I alla fall inte när de väl hade fått uppehållstillstånd och slapp kompensera för svenskarnas ovilja att befatta sig med smuts och dåligt betalade jobb. (s. 41)

Mehrdad

Pappa Mehrdad, som är högskolelärare och debattör, är dock övertygad om motsatsen. Enligt honom handlar integration om individens vilja att anpassa sig till det nya landet och han personifierar själv sitt bästa argument om ”vad individen, med rätt mängd ansträngning, kan åstadkomma med denna vilja” (s. 32). Han pratar nämligen felfri svenska och är mycket stolt över familjens ”svenskhet”. Han berättar följande om graden av familjens svenskhet för lokaltidningsreporter:

”Vi är väldigt svenska faktiskt. Båda våra barn är dessutom födda på Malmö Allmänna Sjukhus. Så dom är ju första generationens svenskar! [...] Dom kommer att växa upp som alla andra barn. Det är ingen skillnad. Det är bara färgerna som är nya. Men deras generation kommer inte ens bry sig om sånt. Även jag känner mig svensk.” (s. 33)

Reportern är dock inte övertygad: ”Reportern, som inte var säker på om han, med handen på hjärtat, kunde kalla Mehrdad svensk, log vänligt, nickade och antecknade” (s. 33).

Mehrdads mor, Shamsi, är däremot mycket övertygad om att hennes son har lyckats att bli svensk. Shamsi och hennes väninna Iran samlar poäng i svenskhet. Iran har ett försprång på

Shamsi eftersom hon har en svensk svärson men Shamsi kan få upp poängen till ett lika genom Mehrdads artiklar i tidningen:

”Min son Mehrdad, du vet. [...] Han hade en *jättestor* och *enormt* viktig artikel i tidningen idag, förstår du.” [...] ”Nu kan ju inte du läsa, Iran. Men jag har klippt ut det ändå. Titta! *Mehrdad Abbasi* står det här! I en *svensk* tidning. Där står hans namn! Och allt det här är hans ord som han har skrivit själv, på *svenska*.” Iran tog emot artikeln och tittade på den en stund. Det var onekligen imponerade. En iransk man i en svensk tidning! Det var ju en succé som nästan slog att ha haft en svensk svärson. Hon tittade på bokstäverna i artikeln som inte sa henne något och funderade febrilt på hur hon skulle koppla sig själv till succén. ”Se så långt vi har kommit i det här landet!” (s. 29). Iran viftade med tidningsklippet som om hon nyss författat det. [...] ”Man blir så stolt över vad dagens ungdomar kan göra om dom verkligen vill!” (s. 29-30)

Det viktigaste för Shamsi och Iran är alltså att de kan förknippa sig själv med svenska saker eller människor. I Irans fall är det hennes svenska svärson som gör att hon kan uppleva en grad av svenskhet och i Shamsis fall är det Mehrdad som har skrivit en artikel i en svensk tidning. De är båda mycket stolta över Mehrdads publikation fast de inte förstår vad han pratar om. Iran upprepar dock samma syn på integration som Mehrdad, nämligen att den beror på individens vilja. Hon tror dock att denna vilja att anpassa sig till det nya landet bara gäller ”dagens ungdomar” och att det räcker för människor som henne att bara associera sig själv med svenska saker; det är nämligen lättare än att själv anpassa sig. Ironiskt nog är det just dessa typer av icke-anpassade invandrare som Mehrdad kritiserar.

Mehrdads vilja att ”bli adlad till svensk” (s. 386) har dock gjort att han har många motståndare bland andra invandrare. Ett exempel på detta är Rana, en elev som hade börjat på Mehrdads kurs eftersom han är, liksom henne, en invandrare som är kritisk till mångkultur. Även om hon själv inte riktigt vet varför hon inte tycker om mångkulturen är det tydligt för läsaren att Rana är mycket trött på den svenska sättet att betrakta henne. Hon har svårt med den uppmärksamheten som riktas på hennes (kulturell) identitet och hon påstår att mångkulturen gör invandrare till ”apor i bur” (s. 364). Det är precis av denna anledning som hon har tackat nej till radiojobbet eftersom de bara vill anställa Rana och sin ”varma så kallade blattesånska” för att hon har en bakgrund ”som skiljer sig från radions övriga anställda” (s. 271). Radion ser på henne som ett sätt att ”plocka mångfaldspoäng” och Rana vill försvara sig mot detta. Hon söker tillflykt hos Mehrdad men kommer snart underfund med att han har annorlunda idéer än henne:

Rana hade börjat på Mehrdads kurs med förhoppningen att han skulle bli hennes coach i det som kallades det nya Sverige och den identitet som kallades nysvensk. Hon tyckte inte om något av det och ville veta varför och hon var fortfarande chockad över hur någon som själv var invandrare förstod så lite som Mehrdad gjorde. Varje gång han tittade på henne kände hon sig så anklagad för något outtalat men som hon var övertygad om hade med tyget runt håret att göra. (s. 158)

Rana är alltså övertygad om att Mehrdad diskriminerar henne på grund av hennes religion och slöja: ”Alltså han ser ner på mig för jag har slöja och är muslim. Du vet, sånt man egentligen ska *befrias* från när man bor här i Sverige” (s. 158). Enligt Rana säger Mehrdad aldrig nåt om varför ”såna” som henne aldrig får känna sig ”normala” i Sverige: ”Han vill bara att vi ska sluta kräva det. Det är liksom hans lösning på allt: Kräv inget, ansträng dig, läs Röda rummet” (s. 158). Rana anklagar Mehrdad för sin ovilja att se de problem som andra invandrare stöter på när de försöker integrera sig i Sverige:

”Okej, rasist var kanske fel ord, men han bryr sig inte om hur invandrare har det. [...] Alltså jag menar ... han bryr sig inte om hur mina föräldrar har det eller varför dom måste jobba och städa på så många ställen och ändå inte kunna flytta från den där minilägenheten. Det är det jag menar. Han tjuvar bara om att man måste ta sitt ansvar. Vadå? Som om mina föräldrar inte tar sitt ansvar när dom går upp innan mig och kommer hem jättesent på kvällen. Båda två! Som om det är deras fel att vi inte har det bra. Alltså hur mycket mer ansvar kan dom ta? Eller så tror han – om man läser en jävla Strindbergbok så blir allt bra [...]” (s. 385)

Enligt Rana har Mehrdad svårt att se andra invandrare i ögonen eftersom de ”påminner han om att invandrare finns och att han ser mer ut som vi än som en svensk” (s. 386). Det är troligen också skälet till att Mehrdad inte gillar Shahryar, fast det är hans mest hängivna elev. Liksom Rana är Shahryar trött på att Sverige inte kan sluta se honom som invandrare och han söker också tillflykt hos Mehrdad eftersom Shahryar tror att han är den ende som förstår honom:

Han [Shahryar] hade alltid haft bra betyg, ett tryggt hem och därför förutspått sig själv en ljus framtid. Men för varje kastad sten mot stadens bussar, för varje knuten näve på nyheterna mot Muhammed-karikatyren, för varje rubrik i tidningen om kvinnlig omskärelse blev den där framtiden som var Shahryars så avlägsen. Det började kännas som om oavsett var han kom ifrån, såg folk en arab. Att hur mycket han än höjde sina betyg och skötte sig, räckte det med en tidningsartikel för att folk skulle se honom som en invandrare. Varje gång Shahryar läste en besvärande rubrik var en tanke hela tiden där: *hoppas dom inte är invandrare*. Det var denna tanke, och oron att folk skulle se *honom* som *invandrare*, han som var så skötsam, han som var så beläst och utbildad. Det var denna tanke och denna oro som förde honom så nära Mehrdad. Han var den ende som förstod Shahryar. (s. 200)

Shahryar är mycket osäker och litar blint på Mehrdad så att han inte behöver tänka på egen hand: ”Han tyckte om att lyssna på Mehrdad. [...] Så skulle Shahryar också vilja vara. Han ville också sätta sig framför en dator och veta *vad* han skulle tycka, *hur* han skulle uttrycka det, och *var* han skulle trycka det” (s. 200). När Mehrdad, till följd av att han blivit anklagad för rasism, inte har en kurs på skolan längre, måste Shahryar leta efter en ny person som han kan vända sig till, en ny röst ”att relatera till i det här landet” (s. 201). Hans sökande leder honom till Sanna Svensson, som är ”personifiering[en] av Mehrdads kritik” (s. 73).

Mehrdad och integrationsdebatten

Detta leder oss till delen av romanen som handlar om integrationsdebatten. Bakhtiari ställer två läger mot varandra. Å ena sidan har vi Mehrdad som avskyr allt som har att göra med mångkultur och framhåller att varje invandrare har sitt eget ansvar för sin integration i det svenska samhället. Dottern Parisa sammanfattar Mehrdads syn på följande sätt:

”Han är trött på alla som är så där politiskt korrekta och inte vågar prata om invandrare, för det är tabu att säga att invandrare inte är några änglar direkt. Nuförtiden blir ju folk kränkta för minsta lilla sak. Så fort man säger nåt kritiskt om invandrare så säger dom att dom känner sig helt kränkta! Pappa är trött på den där *offermentaliteten* som invandrare drar fram för att slippa ansvar. Tror du min pappa lärde sig bra svenska genom att bara sitta hemma och titta på iransk teve? Knappast”. (s. 22)

Grovt sagt vill Mehrdad att varje invandrare som kommer till Sverige lämnar sin kultur ryggen och blir svensk. Han tror alltså på assimilering i stället för mångkultur. Enligt honom hindrar ”det mångkulturella Sverige [...] invandrare från att bli svenskar” (s. 45). Det är av denna anledning som han inte håller med sina kollegor på högskolan när de vill ordna ett ”mångfaldsmaraton” som sätt att uppmärksamma att 2006 har blivit utnämnt till ”det mångkulturella året”. Detta strider nämligen helt mot Mehrdads resonemang eftersom han hävdar att det är viktigare ”att accepteras som svensk, istället för att välkommas som berikande och mångkulturell” (s. 47). Men de flesta kollegor tycker att det är en bra idé eftersom detta ”mångfaldsmaraton” ska vidga deras ”syn på det nya Sverige och det mångkulturella samhälle som [de] idag lever i” (s. 46). De representerar alltså den andra sidan av integrationsdebatten, nämligen de som vill förespråka mångkultur.

Sanna Svensson också tillhör detta läger och hon föreläser på högskolan om ”Blattar med pappar”. Det blir dock snart uppenbart att hon egentligen inte vet vad hon pratar om. Sanna gör dessa föreläsningar nämligen så att hon inte behöver jobba på en frisersalong för hundar. Varje mångkulturskare som bokför föreläsningen är däremot förvånad att de får en ’Sanna’ och inte någon med ”ett mer svåruttalat namn” (s. 67). De vill ha en livs levande ’blatte’ som talar om att ”uppdatera svenskheten” med just detta ord ’blatte’. Det enda Sanna förstår av det hela är att den uppdaterade svenskheten består idag av ”blattar och svenskar och inte av invandrare och svenskar” (s. 223). Hon har dock tydligen inte en hum om vad ordet ’blatte’ betyder:

”Ja... alltså, vi tycker att det är ... jag menar ’invandrare’ [...] Och ’utlänning’ är så fullt bara. Man kan inte känna sig som en del av samhället om man kallas utlänning. Och invandrare, ja att det är ... hur länge ska man vandra? ... Som jag sa innan också. Ehm ... så blatte är ett bra ord tycker vi. Ganska nytt och fräscht. Man är blatte. En del tycker kanske det låter rasistiskt. Men det är som homosexuella gjorde med ordet bög. Det är nåt att vara stolt över. Ta tillbaka det liksom och föra diskussionen kring språk och fördomar upp till ytan. Att va blatte är en del av svenskheten nu! [...] Alltså ... när vi säger blatte och svenske. Liksom. Vi för upp fördomarna till ... till ... ytan då! [...] (s. 69)

Shahryar som nu kämpar vid Sannas sida i stället för Mehrdads vet inte heller vad som menas med ordet. Detta blir tydligt i radioprogrammet där han och Mehrdad måste debattera med varandra:

”Du vet inte. Visst är det så? Du har inte ens tänkt på vad du menar med det! Det låter bara så modernt att säga det: *blattar ska också vara med*. Men sen, när man vill veta vad du och dina kompisar menar, när man ber er *definiera*, så har ni plötsligt inget att komma med.” (s. 266)

Även programledaren har ingen aning om vad det egentligen betyder:

Blattar var väl typ ... de som satt mitt emot honom ...? Han betraktade blattar som utländska människor. Folk som hade konstiga namn, åsikter om integration, historier om hur de inte släpptes in på krogen och fick jobb på radion just för att de var blattar. (s. 266)

Enligt Shahryar är ’blatte’ ett sätt att ta tillbaka makten över språket: ”Vi tar bort den negativa klangen och vi skaffar oss rätten att definiera oss själva istället för att låta rasister göra det” (s. 266). Men Mehrdad anklagar Shahryar för att han använder ”rasistiska kategoriseringar”: ”Vad är det för magiskt med dessa *blattar* som du pratar om som kan representera alla som har samma hårfärg? Du använder dig av raskategorier och det är *mycket* farligt” (s. 265). Här kritiserar Bakhtiari alltså det faktum att etnicitet ofta bygger på ras. Kategorin etnicitet har nämligen efter andra världskriget tagit över en del av det gamla rasbegreppets funktioner. Shahryar hävdar att det finns få ”blattar” i riksdagen och att man behöver fler blattar där så att de kan representera ”Blattesverige” (s. 265). Han tydligen delar upp det svenska samhället i ’blattar’ och ’svennar’ på grund av ras.

Bakhtiari vill alltså göra klart för läsaren att integrationsdebatten handlar för mycket om att dela upp människor i gruppen. I en intervju med *Aftonbladet* berättar hon att hon är ”skeptisk till de tyckare som valsar runt i tv-soffor och på debattsidor för att diskutera integration” enligt Bakhtiari består debatten av ”mer eller mindre samma typer som möts hela tiden, och de pratar om frågor som få av dem har kontakt med i sin egen vardag.”⁷² Sanna Svensson är alltså en av dessa aningslösa karaktärer som ägnar sig åt integrationsfrågor fast hon inte ved vad hon talar om. Enligt recensenten Sabina Ögren är Sanna ”en något karikerad version av Gringoredaktionen, som i huvudsak tycks uppehålla sig vid att uppvärdera begreppet blatte, att erövra det på samma sätt som skällsordet bög en gång återtog av bögarne.”⁷³ *Gringo*, en tidning om invandrarkultur, har nämligen lanserat denna nya indelning i ’blattar’ och ’svennar’ eftersom de är övertygade om att detta ska hjälpa invandrare. I en intervju med *Sydsvenskan* säger Bakhtiari att hon är kritisk till *Gringo* och ordet ’blatte’:

⁷² Cecilia Gustavsson, ”Författaren till *Kalla det vad fan du vill* är tillbaka – nu driver Marjaneh Bakhtiari med proffstyckarna”, *Aftonbladet*, 2008-10-26.

⁷³ Sabina Ögren, ”Effektullt om integration och identitet”, *Borås Tidning*, 2008-12-29.

Jag har undrat vad de [Gringo] håller på med, vad det ska vara bra för? Precis som de flesta mångfaldsinitiativ som har synts i media har de framställts som något fräscht, uppdaterande och nytt. Men egentligen är det bara en slags renovering av ord. Egentligen är de besatta av att dela upp människor.⁷⁴

Som jag redan har sagt i min bacheloruppsats kan Bakhtiari genom Sanna och Shahryar ”formulera sin kritik av indelningen i blattar och svennar, vi och dom, alltså idén att människors identiteter kan ses som produkter av kulturell grupptillhörighet.”⁷⁵ Att hon kritiserar Sanna och Shahryar betyder dock inte att hon står på Mehrdads sida.

Noushin

Bakhtiari riktar sin kritik nämligen också mot Mehrdad. Problemet med honom är att han är blind för de konkreta problem som invandrare runt honom har. Det är därför att hans kollegor ”föreslog honom en promenad i verkligheten och en inblick i många invandrares vardag” (s. 97). Till och med den bosniska städerskan Kadefa har en annan syn på integration än honom. Men det mest pinsamma exemplet på Mehrdads ovilja att se de problem som andra invandrare stöter på när de försöker integrera sig i Sverige är att han inte ser eller vill se att hans egen hustru har det fortfarande mycket svårt i det nya landet. Noushin är nämligen sjukskriven och kan inte prata svenska. Till skillnad från Mehrdad är hon alltså övertygad om att familjen Abbasi aldrig kommer att bli svenskar:

”Min man [...] tror att han vet hur man blir svensk. Och han tror att alla kan bli svenskar om dom bara anstränger sig. Han vet inte att även om man lär sig alla svenska ord ... kan man aldrig lära sig att förstå det som inte finns i språket. Tystnaden. Den är lika viktig som ord. Det där som folk inte säger, men *tycker*. Det finns inga kurser för det och som invandrare är det svårt att lära sig den tystnaden. Men han är *debattör*. Han behöver inte lyssna, tror han. Bara prata och tycka och tro att dom kommer att se honom som svensk. Så han har problem, min man. Varför? [...] Därför att dom kommer aldrig att acceptera honom. Så enkelt är det. För vad dom än *säger*, så *vet* svenskar vilka som verkligen *är* svenskar. [...] Dom vet också vilka som *inte* är svenskar. [...] Men vi, våra barn, *deras* barn ... vi kommer *aldrig* bli svenskar. [...] Därför har min man problem!” (s. 21-22)

Reportern som bara ler och nickar när Mehrdad berättar om familjens svenskhet är ett exempel på denna ’tystnad’; han vet nämligen innerst inne att Mehrdad inte är svensk men han säger ingenting.

Parisas och Barans Tehranresa

En stor del i boken handlar om systrarnas tvåveckorstripp till Tehran, Irans huvudstad. Parisa vill nämligen åka dit för att ta bilder så hon kan få MVG (mycket väl godkänt) i hennes

⁷⁴ Karin Arbsjö, “Bakhtiari ser människorna bakom debatten”, *Sydsvenskan*, 2008-10-30. [<http://www.sydsvenskan.se/samtidigt/article384504/Bakhtiari-ser-manniskorna-bakom-debatten.html>].

⁷⁵ Sofie Huvaere, bacheloruppsats: Marjaneh Bakhtiaris roman ’Kan du säga schibbolet?’ “Invandrarlitteratur” i det mångkulturella Sverige, Universiteit Gent, 2009-2010.

gymnasiebetyg. Noushin hyser dock betänkligheter mot denna resa eftersom hon vill inte skicka sitt barn till det land som hon och Mehrdad har kämpat så för att döttrarna ska slippa uppleva. Hon tycker att det är ”idiotiskt att åka till Iran i dagens läge” eftersom reglerna i ”det gamla landet” är mycket ”löjliga” (s. 17). Som exempel på detta nämner hon det faktum att det är förbjudet att lyssna på musik, att kvinnor inte ens tillåts röka och att de även kan riskera spöstraff bara för att de har nagellack. Men Noushin vill framför allt göra klart för Parisa att hon har ett bättre liv i Sverige än alla ungdomar som är födda i Iran:

”Vet du hur många ungdomar det finns i Iran som skulle göra vad som helst för att få vara i ditt ställe? Vet du hur många unga, välutbildade, välmående och hoppfulla unga människor med hela framtiden framför sig som *dör* varje månad när dom försöker ta sig därifrån på dom mest otänkbara sätt?” (s. 18)

Mehrdad är däremot övertygad om att resan ska göra dottern gott och han hoppas att de ska ”lära sig uppskatta Sverige med nya ögon. Med hans ögon” (s. 11). Detta betyder att han också tycker att livet är bättre i Sverige än i Iran och han förväntar alltså att dottern ska hysa en lika beundran av Sverige när de kommer tillbaka från Iran.

Medan de flesta invandrarungdomarna i *Kalla det vad fan du vill* är upptagna av tanken på deras identiteter är situationen i *Kan du säga schibbolet?* snarare tvärtom. Parisa och Baran har nämligen aldrig funderat över det faktum att de har en utländsk bakgrund. Denna resa till Iran är alltså den första gången att den iranska etniciteten har blivit relevant i deras liv. Som jag redan har sagt i min bacheloruppsats ser Parisa den iranska bakgrunden dock bara som ett smart sätt att åka dit: ”Men många får ju inte åka dit. [...] Varför skaffade ni oss iranska pass om vi inte får använda dom? Och så kan jag ju äntligen träffa mormor och moster samtidigt! Så det är helt perfekt!” (s. 16) Hon vill alltså dra fördel av det faktum att hon har iranska släktingar för att åka till detta land och ta bilder för en skoluppgift: ”*Ingen* annan i klassen kommer kunna slå mina bilder. Speciellt inte nu när Iran är så hett och alla är så nyfikna” (s. 10). Tehranresan har alltså ingenting att göra med hennes sökande efter sin identitet.

Samma sak gäller för Baran. Liksom hennes syster identifierar hon sig alltså inte i första hand som invandrare. När Baran berättar för Noushin om Saras mor som vill göra ett program om Iran blir det klart att hon aldrig har tänkt på det faktum att hon är iranier själv:

”Ja, alltså min kompis Sara ... hon, eller ja, alltså, hennes mamma jobbar på teve. Och ... alltså, hon frågade mig om jag känner nån i Iran. För dom vill åka dit och göra ett program som är viktigt ... sa hon. Saras mamma. [...] Ja, hon sa också nåt om att hon vill visa en ... ett annat Iran. Att iranier är liksom ... ja, som vi är.” ”Ålskling”, sa Noushin [...] ”du *är* iranier själv. Du är bara inte född där. Vi pratar ju persiska här nu!” Baran nickade oförstående. ”Förlåt. Hon vill göra ett program som visar att vi är ... som ... vi? Alltså Saras mamma var trött på att muslimer visas som farliga. Hon sa att iranier och svenskar inte är så olika. Hon tror inte det i alla fall. Så nu letar hon liksom efter folk så hon kan visa det. Ja, alltså, iranier då. Fast inte såna som vi. Vi är ju redan som dom. Hon vill intervjuas ... dom som

bor där men är som ... vi är här...?" [...] "Saras mamma tycker det är en viktig sak att göra nu när allt är så ... När så många är rädda för islam. Dom som bor i Iran, dom är ju inte terrorister? Eller hur? Dom är ... iranier ... som ... ja, som vi och som ... som svenskar ... som ...?" (s. 15)

Som jag har redan sagt i min bacheloruppsats är Mehrdad medveten om döttrars oförmåga att se sig själv som att vara "annorlunda" än deras jämnåringar. Han har redan förklarat detta i intervjun med lokaltidnings reporter: "Dom kommer att växa upp som alla andra barn. Det är ingen skillnad" (s. 33). Han säger också att döttrars generation inte ens bryr sig om att "färgerna" är annorlunda. Mehrdad bad reportern att få utveckla varför hans barn skulle känna sig så hemma här genom följande berättelse:

Två små fiskar som simmar och lekar stöter på en äldre fisk som är på väg i motsatt riktning. Han frågar dom: "Barn, vad tycker ni om vattnet?" Barnen tänker och tänker och så frågar till slut en av dom: "Vad är vatten?" (s. 33)

Baran och Parisa är som de två små fiskar. De känner sig hemma i Sverige eftersom de har aldrig satt fot i Iran. Om du skulle fråga dem hur det är att vara utlänningar, skulle de inte förstå vad du menar. De är födda i Sverige och kommer också att växa upp i detta land. Att Baran och Parisa inte identifierar sig som invandrare överhuvudtaget, har också påpekats av recensenten Sabina Ögren: "Det är inte för ett ögonblick relevant för dem, deras erfarenhetsvärld är den självcentrerade tonåringens. De vet inget annat än medelklasstillvaron i Oxie utanför Malmö [och] har bara vaga föreställningar om varför föräldrarna en gång flytt sitt hemland".⁷⁶

Trots Noushins protest får Parisa ändå tillåtelse att åka till Iran på villkor att Baran också följer med och att de ska bo hos sina iranska släktingar. Lillasystemen Baran är dock skräckslagen för denna resa eftersom hon har skaffat sig information på nätet och har läst om "stundande kärnvapenkrig, stenade kvinnor, fängslade studenter, hängda homosexuella, hotade feminister, mördade politiker och demonstrerande muslimer utanför danska ambassaden i Tehran". (s. 37) Hon har läst om "ett konstigt land där ingen kunde tänkas leva ett normalt liv" och så blev hon mycket orolig. Liksom i *Kalla det vad fan du vill* påvisar Bakhtiari på detta sätt att medierna spelar en stor roll i skapandet av fördomar. Bilden som de flesta av karaktärerna i *Kan du säga schibbolet?* har av Iran är präglad av allt negativt som brukar skrivas om landet och dess folk och detta leder till att de är övertygade om att livet är bättre i Sverige. Ett exempel på detta finner vi hos Gudrun som är Noushins svenska väninna och SFI-lärare. Liksom Mehrdad tycker hon att Parisa och Baran ska tycka bättre om Sverige när de har varit i Iran:

⁷⁶ Sabina Ögren, "Effektullt om integration och identitet", *Borås Tidning*, 2008-12-29.

”Nu när man läser så mycket i tidningarna hur barn och ungdomar kastar stenar på bussar i Rosengård och så. Då har jag tänkt att det hade kanske inte skadat om man skickade dom till deras hemländer. Alltså inte att man utvisar dom. Men lite som studiebesök. Så får dom se hur bra dom har det här egentligen. Tror du inte det hade varit en bra idé? Om dom fick se hur det ser ut där dom kommer från? [...] Då hade dom tyckt bättre om Sverige tror jag.” (s. 143-144)

Men Bakhtiari skulle inte vara Bakhtiari om hon inte skulle ompröva och ifrågasätta alla dessa fördomar. Parisa och Baran upptäcker nämligen snart att Iran är inte alls ”ett konstigt land där ingen kunde tänkas leva ett normalt liv” (s. 37). Redan i ankomsthallen på flygplatsen blir det klart att deras moster Mahsa och kusin Negar är inte alls som de hade föreställt sig. Baran är imponerad av Negars ”svarta Converse skor och hennes Glow after Dark bij Jennifer Lopez” (s. 109) och tycker att kusinen är ”vackrare än Beyoncé”. Baran som hade gjort en lista på saker och kläder som hon vill ge till Negar för att kompensera för faktumet att de har vuxit upp under ”så olika förhållanden” ser nu att Noushin har grovt misstagit sig:

Baran tänkte på hur Noushin hade förklarat för sina döttrar att det kunde vara jobbigt för Negar att höra om det fria och självständiga liv som kusinerna levde i Europa och som Negar själv inte kunde komma i närheten av. [...] Hon hade suttit vid köksbordet i t-shirt och mjukisbyxor och bett barnen att inte skryta om sitt lyxliv i Sverige. (s. 110)

Mot alla förväntningar har Parisa och Baran alltså mycket gemensamt med sin iranska kusin. Negar tillhör också medelklassen och bor i ett gigantiskt hus komplett med den afghanska hemhjälpen Nadereh. Systrarna hamnar alltså återigen i en medelklassfamilj och kusinen är dessutom fast besluten att bara visa Parisa och Baran Tehrans nöjesvärld: ”Sedan kriget i Irak och hotet om ett eventuellt fortsatt krig i Iran hade Negar börjat föra en egen kamp mot den amerikanska nyhetskanalen som aldrig visade det riktiga Iran. Negars Iran” (s. 161). Enligt Negar är CNN ansvarig för den förvrängda bilden som de flesta människor har av Iran. När Baran, som tycker att kvinnor i Iran måste gå insvepta från topp till tå, varnar Negar att hennes hår syns helt svarar hon alltså: ”My God. Haha, det här är inte Saudiarabien! Ni har nog tittat för mycket på CNN. Det är ingen fara” (s. 111).

Negar gör alltså allt för att hindra Parisa att ta ”pinsamma” bilder på Iran, som till exempel bilder på religiösa ceremonier och kvinnor i chador:

[N]u stod de på något som Negar presenterade som ”Tehrans längsta gata”. [...] ”Just den här delen ser lite ut som Paris, tycker jag. Det här måste du ta en bild på.” Eftersom Negar också hade tyckt att Parisa borde ha tagit bilder på restaurangen de ätit på – ”Det ser ut som restaurangerna i Italien. Det måste du ta ett foto på” – och när de var hos en av Negars kompisar – ”Det här rummet är inrett precis efter ett av Jennifer Lopez vardagsrum. Det måste du ta ett foto på” – tyckte Parisa att det nu var dags att tala om för Negar att det inte var hon som var regissören. ”Jag vill ta bilder där det *syns* att det är Iran.” ”Ja, men precis! Många i Europa vet säkert inte att vi har gator som liknar deras. Dom tror säkert att det ser ut som Afghanistan här. Bara öken och muslimer. Så det är bra om du kan visa dom sånt här istället.” (s. 178)

Men så länge som Baran och Parisa har Negar som deras guide så kommer de bara se kusinens version av Iran. Hon vill verkligen öppna ögonen på systrarna:

För även om Parisa och Baran trodde att de hade kommit till Mellanöstern där män bar skägg och hyste agg mot USA, och kvinnor var täckta från topp till tå och skrek endast då de blev stenade, så hade Negar en annan version. En version där hennes kusiner inte skulle tro att de var bättre och mer moderna än Negar bara för att de hade vuxit upp i Europa. En version som visade allt det roliga som hände under ytan, när folk kom hem och tog av sig sina obligatoriska plagg och började leva. (s. 161)

När Baran och Parisa åker med en taxichaufför kommer de äntligen i det Iran som Parisa hade lovat folk hemma i Sverige att hon skulle dokumentera. Chauffören tar de till den delen av staden där ”det luktar fattigdom” och där ”människorna är lika förfallna som husen de bor i” (s. 288). Baran tycker inte om att vara omringad av så fattiga människor eftersom ”det finns inget som sa att detta inte hade kunnat vara Barans liv” (s. 288). Parisa däremot kan inte sluta att ta bilder: ”andras helvete var hennes himmel” (s. 287). Hon tar bilder som liknar de ”som omvärlden vant sig vid att se och beklaga och sedan bläddra vidare till andra artiklar i dagens tidning” (s. 286).

Trots att Baran och Parisa har sett svår fattigdom i Iran är det Negars version av landet som har gjort ett djupt intryck på systrarna. Parisa är imponerad av kusinens lyxliv: ”Jag vet inte varför, men jag trodde aldrig att dom skulle ha det bättre än oss” (s. 123) och Baran måste också erkänna att hennes fördomar inte var korrekta. De kommer alltså hem efter denna tvåveckorstripp till Tehran utan att tycka bättre om Sverige och Mehrdads hopp att dottrarna skulle uppskatta landet med hans ögon var förgäves. Det är inte fråga om någon inre förändring och som jag redan har förklarat i min bacheloruppsats tycker jag att ”Bakhtiari har valt att inte låta Parisa och Baran komma till insikt eftersom det är läsarna som ska lära sig någonting.”⁷⁷ Hon vill att läsaren ska ifrågasätta sina fördomar om Iran och hon gör detta genom att ompröva romankaraktärernas fördomar. Noushin och Baran företräder nämligen läsarens uppfattning om att Iran är ett gammalmodigt, religiöst-fanatiskt och farligt land. Tehran framställs dock som mer moderna än de flesta städerna i Sverige eftersom de har hemleverans i Iran och det finns filmer där som har inte ens kommit ut i Sverige än: ”Att sitta i den svarta stadsjeepen och titta på Negar bakifrån var som att vara på besök hos en kusin i Los Angeles” (s. 110). Läsaren lär sig alltså tillsammans med Parisa och Baran att Teheranborna som Negar anser Sverige som ett provinsialt avkrok och Tehran som en modern metropol. På detta sätt påvisar Bakhtiari att ingen är utan fördomar och att det är fel att dra skiljelinjer mellan människor som beror på deras etniska kulturer. Medelklassen i Iran

⁷⁷ Bachelorpaper

lever nämligen mer eller mindre på samma sätt som den i Sverige och Negar funkar som ett slags spegelbild till Parisa och Baran. Att det finns inga stora skillnader mellan Sverige och Iran kan exemplifieras av Barans påse med svensk jord som ”luktar Iran”. Barans farmor Shamsi, som saknar Iran och vill känna den där doften igen, har nämligen gett henne en påse som Baran måste fylla med jord när hon är i Iran. Men Baran glömmer att göra det så fyller hon den med svensk jord. När Shamsi öppnar påsen säger hon inte bara en, utan fyra gånger att det luktar Iran. Bakhtiari kritiserar alltså liksom i *Kalla det vad fan du vill* ”upprättandet av dikotomier mellan olika kulturer”⁷⁸ och hon gör det på ett ironiskt sätt.⁷⁹

'Kan du säga schibbolet?' och den föreställda mångkulturen

Att romanen *Kan du säga schibbolet?* utspelar sig under mångkulturåret är redan ett första tecken på att den föreställda mångkulturen är liksom i *Kalla det vad fan du vill* den bakgrund mot vilken karaktärernas agerande ska förstås. Bakhtiari fördjupar debatterna om det mångkulturella Sverige och vi får ett porträtt av några karaktärer som vågar sig på integrationsfrågor. Men det är inte bara debattörerna som har en åsikt om integration, även den bosniska städerskan Kadefa har sina funderingar. Det finns nämligen ett spänningsfält i berättelsen som handlar om tillhörighet till det svenska samhället och varje karaktär i detta spänningsfält har sin egen åsikt om integration. På detta sätt vill Bakhtiari också påvisa att det finns lika många åsikter om integration som individer.

Debatten själv domineras dock bara av två synsätt varav det ena förespråkar assimilation och det andra mångkultur. Mehrdad representerar alltså de som föredrar assimilation och det verkar som om han har glömt sitt iranska ursprung och sin kultur. Han avskyr mångkultur eftersom han tycker att det hindrar invandrare från att bli svenskar och han vägrar denna pådyvlade invandraridentitet. På motsatt sida i debatten ställer hon Sanna och Shahryar som är övertygad om att ordet 'blatte' kan hjälpa invandrare. Bakhtiari framställer båda två sidor i debatten med hjälp av ironi och karikatyrer och på detta sätt kan hon också visa på svagheterna i debattörernas resonemang. Mehrdads svaghet är alltså att han inte ser de problem som andra invandrare har när de försöker integrera sig och svagheten hos mångkulturälskare är att de är besatta av att dela upp människor i gruppen.

⁷⁸ Nilsson, s. 128

⁷⁹ Bachelorpaper

Bakhtiari avskyr nämligen denna benägenhet att dela upp människor i ”vi” och ”dom”; alltså indelningar i svenskar och blattar eller Europa och Mellanöstern. Titeln av romanen syftar på denna vilja att klassificera människor. Som jag redan har klarlagt i min bacheloruppsats har ordet ”schibbolet” sitt ursprung i Bibeln. Domarboken berättar om två grupper och det enda som skiljer grupperna åt är språket. De använde alltså uttalet av ordet ”schibbolet” för att skilja vän från fiende. De som inte klarade av sje-ljudet tillhörde den ”andra” gruppen och denna skillnad mellan s-ljudet och sj-ljudet var på liv och död. ”Schibbolet” har blivit en språkvetenskaplig term som tyder på de koder som avgör gruppstillhörighet. Det har alltså blivit en mätare som skiljer ”vi” från ”dom”.⁸⁰

Romankaraktärernas tendens att dela in människor i ”vi” och ”dom” beror ofta på idén att människors identiteter ska ses som produkter av kulturell gruppstillhörighet. Eftersom Negar är från Iran måste hon representera den iranska kulturen och samma sak gäller för Baran och Parisa som har iranska rötter men representerar den europeiska kulturen eftersom de är födda i Sverige. Bakhtiari ironiserar idén att kulturer sammanfaller med landet man bor i och hon gör detta genom att påvisa att medelklassen i Sverige är snarlik den i Iran. Bakhtiari vill dessutom påvisa att alla har fördomsfulla förväntningar men hon vägrar att uppfylla dem. Systrarnas resa är alltså framför allt ett sätt att kritisera upprättandet av dikotomier mellan olika kulturer.

Liksom *Kalla det vad fan du vill* går *Kan du säga schibbolet?* inte bara i dialog med den föreställda mångkulturen utan också med den etnifierande syn på litteratur som den föreställda mångkulturen gett upphov till. Gudrun, Noushins väninna och SFI-lärare, har nämligen köpt två böcker till Baran och Parisa och det handlar om de två romanerna som enligt Nilsson kan betraktas som arketypiska exempel på samtida svensk ”invandrarlitteratur”, nämligen Jonas Hassen Khemiris *Ett öga rött* och Bakhtiaris första roman *Kalla det vad fan du vill*. Gudrun säger följande om Khemiris *Ett öga rött*: ”[D]et är jättekul språk i boken. Precis som ungdomarna pratar nuförtiden. Dina barn kommer älska den och känna igen sig jättemycket” (s. 383). Vi ser att Gudrun är en av de läsarna som tror att Khemiri använder ett autentiskt invandrarspråk och hon uppfattar alltså den stil som används i *Ett öga rött* som ett autentiskt uttryck för Khemiris identitet som ”invandrare”. Dessutom hävdar hon att Noushins döttrar kommer att känna igen sig i denna roman och detta visar att hon tror att *Ett öga rött* erbjuder en autentisk skildring av hur det verkligen är att vara invandrare. Samma sak gäller

⁸⁰ Bacheloruppsats

för *Kalla det vad fan du vill*, Gudrun säger att dottern i boken påminner henne om Parisa och att Noushin kommer att känna igen sig i mamman i familjen eftersom denna karaktär, liksom Noushin, har svårt för svenska. Gudrun motiverar varför dessa böcker kan vara intressanta för Noushins döttrar på följande sätt:

”Jag tänkte att nu när dina barn har varit i Iran och sett var dom kommer ifrån så kan det va så att dom kommer tillbaka med frågor om ... ja, om sina rötter och identitet och sånt. Det vet man ju hur det är med invandrarungdomar. Det är inte lätt. Men dom här böckerna hjälper dom säkert en bra bit. Som förälder kan man ju inte förklara allt heller.” (s. 384)

Citatet härovan visar att Gudrun, liksom karaktären i *Kalla det vad fan du vill*, läser ”invandrarlitteratur” identitetspolitiskt, alltså som uttryck för författarens kultur.⁸¹

⁸¹ Bacheloruppsats

Slutsats

Marjaneh Bakhtiari romaner går i dialog med den föreställda mångkulturen och utgångspunkten för denna dialog är kritisk. Båda romanerna präglas av karikatyr, parodi och ironi och på detta sätt vill Bakhtiari ifrågasätta den människosyn som genereras av det etniska filtret, nämligen ”idén att människor på ett autentiskt sätt kan eller bör betraktas som representanter för etniska kulturer”.⁸²

I *Kalla det vad fan du vill* får vi en bild av vad som kan hända när man betraktar samtiden genom ett etniskt filter. Romankaraktärerna som gör detta bara ser en massa tydligt avgränsbara (etniska) kulturer; de ser kulturella identiteter som homogena och klart avgränsbara från varandra och detta förorsakar problem. Inte minst har de svårt med att hitta några korreler i sinnevärlden till sina föreställningar. På detta sätt vill Bakhtiari påvisa att människor inte kan betraktas som representanter för etniska kulturer. Alternativet till den syn på identiteter som genereras av den föreställda mångkulturen är alltså att betrakta människor som unika individer bortom alla fördomar och kulturella schabloner.

I *Kan du säga schibbolet?* får vi ett porträtt av några karaktärer som vågar sig på integrationsfrågor. Debatterna om det mångkulturella Sverige driver rejält med i berättelsen och med hjälp av ironi och karikatyrer kan Bakhtiari visa på svagheter i debattörernas resonemang. Hon riktar sin kritik igen mot idén att människors identiteter kan ses som produkter av kulturell grupptillhörighet. Debatten om integration handlar enligt Bakhtiari nämligen för mycket om att dela människor i grupper. Genom Parisas och Barans Tehranresa kritiserar Bakhtiari idén att man kan dra skiljelinjer mellan människor som beror på deras etniska kulturer. Liksom *Kalla det vad du vill* tar *Kan du säga schibbolet?* alltså individens perspektiv.

Båda romaner innehåller dessutom en referens till den litteratursyn som genereras av föreställningen om det mångkulturella samhället. Det finns en karaktär i både *Kalla det vad*

⁸² Nilsson, s. 113.

fan du vill och Kan du säga schibbolet? som läser 'invandrarlitteratur' identitetspolitiskt, som uttryck för författarens kultur. På detta sätt kastar Bakhtiari ett ironiskt skimmer över det faktum att det etniska filtret påverkar läsarens bedömning av 'invandrarlitteratur'.

Litteraturförteckning

➤ **Primärlitteratur:**

- Bakhtiari, Marjaneh: *Kalla det vad fan du vill*, Stockholm: Ordfront, 2005.
- Bakhtiari, Marjaneh: *Kan du säga schibbolet?*, Stockholm: Ordfront, 2008.

➤ **Forskningslitteratur:**

- Nilsson, Magnus: *Den föreställda mångkulturen. Klass och etnicitet i svensk samtidsprosa*, Hedemora: Gidlunds förlag, 2010.
- Swanberg, Ingvar och Runblom, Harald: *Det mångkulturella Sverige: en handbok om etniska grupper och minoriteter*, Stockholm: Gidlund, 1990.
- Behschnitt, Wolfgang: "The voice of the 'real migrant'. Contemporary migration literature in Sweden", i: Moritz Schramm (red.) m. fl., *Migration and Literature in Contemporary Europe*.
- Behabib, Seyla, *Jamlikhet och mångfald*, Göteborg: Daidalos, 2004.
- Kongslie, Ingeborg: "New Voices, New Themes, New Perspectives: Contemporary Scandinavian Multicultural Literature", i: *Scandinavian Studies* 79:2, 2007, s. 197-227.
- Pripp, Oscar: *Kulturbegreppets användningar och sociala betydelser*, paper från ACSIS nationella forskarkonferens för kulturstudier, Norrköping 2005-06-15. [www.ep.liu.se/ecp/015/].
- Huvaere, Sofie: Bachelorpapper: Marjaneh Bakhtiaris roman *Kan du säga schibbolet?* "Invandrarlitteratur" I det mångkulturella Sverige. Universiteit Gent, 2009-2010.
- Arbsjö, Karin: "Bakhtiari ser människorna bakom debatten", i: *Sydsvenskan*, 2008-10-30. [<http://www.sydsvenskan.se/samtidigt/article384504/Bakhtiari-ser-manniskorna-bakom-debatten.html>]; hämtad 2010-07-18]
- Aschenbrenner, Jenny: "Gränslös drift med enfalden", i: *Aftonbladet*, 2008-10-30. [<http://www.aftonbladet.se/kultur/bokrecensioner/article3656050.ab>]; hämtad 2010-07-18]
- Aschenbrenner, Jenny: "Andra boken. Pressande att bli hyllad. Johannes Anyuru mer medveten inför andra boken", *Dagens Nyheter*, 2005-08-13.
- Backstedt, Eva: "Tre svenska män från förorten", *Svenska Dagbladet*, 2003-11-23.

- Björk, Nina: Bokrecension av Magnus Nilssons “Den föreställda mångkulturen”, 2010-02-06. [<http://www.dn.se/dnbok/bokrecensioner/magnus-nilsson-den-forestallda-mangkulturen-klass-och-etnicitet-i-svensk-samtidsprosa->]
- Castelius, Olle: “’Uttrycken talar om vilka vi är’”, *Aftonbladet* 2003-07-06.
- Gustavsson, Cecilia: “Författaren till *Kalla det vad fan du vill* är tillbaka – nu driver Marjaneh Bakhtiari med proffstyckarna”, i: *Aftonbladet*, 2008-10-26. [<http://www.aftonbladet.se/wendela/ledig/article3624654.ab>; hämtad 2010-04-17]
- Kalmteg, Lina: “Debut med perfekt tajming”, i: *Dagens Nyheter*, 2005-03-09. [<http://www.dn.se/kultur-noje/debut-med-perfekt-tajmning-1.596969>; hämtad 2010-02-27]
- Lingebrandt, Ann: “Hon rymmer från invandrarbåset”, i: *Helsingborgs Dagblad*, 2005-04-20. [<http://hd.se/kultur/boken/2005/04/20/hon-rymmer-fraan-invandrarbaaset/>; hämtad 2010-02-27]
- Lundborg, Bitte: “Strindberg, Dagerman och Söderberg: Theodor Kallifatides läromästare”, i: *Parnass* 1, 2010-03-29. [<http://www.tidskrift.nu/artikel.php?Id=6477>; hämtad: 2010-04-17]
- Magnusson, Tobias: “Anyuru ger oss nyckeln till poesin”, *Göteborgsfria*, 2009-09-25. [<http://www.goteborgsfria.nu/artikel/80773#ixzz1Lr9Gt9mN>]
- Mathisen, Daniel, “Sömlös ordsmed”, *Frihet*, 2010-11-15. [<http://www.frihet.se/text/2010/11/somnlos-ordsmed?tpt=1>]
- Mortensen, Suzanne: “Kulturarv Malmö A-Ö”, 2009-03-12. [<http://www.malmo.se/Medborgare/Kultur--noje/Arkiv--historia/Kulturarv-Malmo/A-D/Bakhtiari-Marjaneh.html>; hämtad: 2010-04-17]
- Neuman, Ricki: “Debutant utan etikett”, i: *Svenska Dagbladet*, 2005-03-15. [http://www.svd.se/kulturnoje/nyheter/debutant-utan-etikett_404039.svd; hämtad 2010-02-27]
- Nilsson, Torgny: “Debut för träffsäker författare”, i: *Helsingborgs Dagblad*, 2005-03-29. [http://hd.se/noje/2005/03/28/debut_foer_traeffsaeker/; hämtad 2010-02-27]
- Oljons, Helene: “Integration är väldigt förvirrande”, 2009-09-14. [<http://www.abf.se/?NewsId=7468>; hämtad 2010-04-17]
- Ögren, Sabina: “Effektullt om integration och identitet”, i: *Borås Tidning*, 2008-12-29. [[http://www.bt.se/kultur/recensioner/effektullt-om-integration-och-identitet\(1051665\).gm](http://www.bt.se/kultur/recensioner/effektullt-om-integration-och-identitet(1051665).gm); hämtad 2010-02-27]